

הרב יואל הלוי ראזנער*

ברוקלין נ.י.

מח"ס מנחה עריבה

בעניין עומד מרובה שמחיצותיו מסתובבות הנה והנה ואינו עומד בקו אחד, אם יכול להתיר את הפרוץ שאצלו מדין פתח

וביאור שיטת החזו"א בענייני צירוף מחיצות עומד מרובה

פרק א'

הנה, החזו"א סימן ס"ה ס"ק מ"ה האריך הרבה בציורים שונים בענין מחיצות הנעשות באופנים מעוקמים, אימתי הן מתירות את הפרוץ מדין עומד מרובה ואימתי אין הן מתירות. וכתב שם החזו"א באות י-טו דמחיצות המתעקמות באופנים כאלה(א)** הם מתירות את הפרוץ מדין עומד מרובה על הפרוץ. ודבריו מבוססים על מה שבירר לעיל ס"ק ל"ו, שיכולים לצרף שני חלקי מחיצות לעשות עומד מרובה על הפרוץ.

והנה, ראיתי בקונטרס אחד בלשון הקודש, ונקרא 'ביאורים', שנדפס בסוף ספר בשפה האנגלית (THE LAWS OF AN ERUV) בשם הלכות עירובין זכרון אברהם דוד, שכתבו לערער על פסקי החזו"א ולעניות דעתי כל דבריהם אינם נכונים, כאשר אבאר בס"ד.

ביאור דברי הגר"ח והחזו"א בדין פתח הנעשה ע"י עומד מרובה

בסימן ה' כתב דיש מחלוקת החזו"א עם הגר"ח בהבנת עומד מרובה על הפרוץ, דבחידושי הגר"ח על הרמב"ם פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ט"ז כתב דעומד מרובה מהני משום שרוב העומד שבמחיצה פועל על מקום הפרוץ לתת לו שם פתח. והביא הקונטרס סמוכין שכן דעת הגר"ח, ממה שכתב שם בחידושי הגר"ח שפתח זה שנעשה ע"י עומד מרובה דיש לו דין מחיצה לענין כמה דינים. ומבואר מזה שחלק הפרוץ יש לו שם פתח ממש ולא רק שאינו פירצה.

וכתב הקונטרס הנ"ל דדעת החזו"א בליקוטים סימן ד' ס"ק ה' היא דאין צורך כלל שיהיה לפירצה דין פתח כדי לדון בו משום עומד מרובה, אלא העומד לבד סגי לגדור את הרשות. והא דצריך שלא יהא יתר מעשר הוא שלא יהא מפסיד את הסתימה. וכתב הקונטרס דנחלקו בזה הגר"ח והחזו"א, דלדעת הגר"ח צריך לדין פתח כדי להשלים את דין המחיצה, ולדעת החזו"א הוא דין שלילי, דהעיקר הוא שלא יהא לו פירצה.

* המאמר נמסר ע"י הרב ש' פולטמאן.

** הציורים נדפסו בסוף המאמר.

וכתב הקונטרס דדעת האבני נזר (סימן תס"ה) כדעת הגר"ח וכן דעת הדברי יחזקאל, וגם באבן האזל הלכות סוכה הבין כדברי הגר"ח, דהא דמהני עומד מרובה הוא משום דהאזלים נעשים כפתחים.

והוסיף הקונטרס הסבר, דלדעת החזו"א אין ענין עומד מרובה כעין גוד אסיק, שממשיכים את הכותל ע"פ הפירצות, דאין דין עומד מרובה על הכותל אלא על הרשות, אבל לדעת הגר"ח העומד הוא דין בכותל, שהעומד סותם את הפירצה ע"י זה שנידון כפתח.

והנה, לפי הקדמה זו כתב בהקונטרס שיש לדון במה שכתב החזו"א סימן ס"ה ס"ק ל"ו שהעומד מרובה שנעשה משני חלקי מחיצות שאינם עומדים בקו אחד בצירוף כזה (ב), ונדפס שם בלוח הציורים בסוף הספר ציור לב לב לג לה, דנידון משום עומד מרובה. וכתב החזו"א טעמו דהוי כאילו נמשך קו מקצה האחד להשני, ע"ש בדבריו.

וכתב ע"ז בעל הקונטרס בעמוד 324 דמה שס"ל להחזו"א כן הוא משום דאזיל לשיטתו, דלדעתו כל הצורך בעומד מרובה הוא רק כדי לגדור את הרשות, ע"כ אין חילוק אם המחיצות הולכים בקו ישר, אבל לפי דעת הגר"ח, שהעומד מרובה עושה את הפירצה כפתח, א"כ מסתבר שזה דוקא כששני חלקי הכותל נידון ככותל אחד, אבל אין יכולים לצרף שתי מחיצות לעשות את הפרוץ כפתח, כיון שאין העומד בקו אחד עם הפירצה. זהו תוכן דבריו.

ולענ"ד כל דבריו אינם, ואין שום הוכחה מדברי החזו"א הנ"ל דהעומד מרובה הוא על הרשות, ואין שום הוכחה מדברי רבינו חיים הלוי דהעומד מרובה פועל על מקום הפירצה. דהנה, בדברי החזו"א ליקוטים סימן ד' ס"ק ה' שהביא שם כתב וז"ל: "והא דתנן ט"ו ב' כל פירצה שהוא כעשר אמה הרי הוא כפתח לישנא בעלמא הוא ואין ר"ל דיש כאן כח סתימה בהאי פירצה דודאי בלא צו"ה לאו פתח הוא אלא ר"ל כח עומד"ר סותם את הרשות והפירצה נחשבת כפתח וכלפי זה שאמרו חכמים דיתר מעשר מפסיד את הסתימה אמרו דעשר מקרי פתח" עכ"ל. וא"כ נהי דלהחזו"א אין צריך שיהא לו דין פתח שיהא מתיר את הפירצה, טעמו הוא משום דנחשב הפירצה כסתומה ממש ע"י דין עומד מרובה, כאילו נמשך כותל ממש במקום הפירצה, כמ"ש החזו"א דכח עומד מרובה סותם את הרשות. ומש"כ החזו"א דאין ר"ל דיש כאן כח סתימה בהאי פירצה, כונתו לומר דאין כח סתימה מחמת דין פתח, אבל ודאי שיש כאן כח סתימה מחמת שהוא ככותל ממש.

וא"כ אדרבה, לפי החזו"א העומד פועל יותר על מקום הפירצה, כיון שאין זה פתח לבד אלא כותל ממש. וא"כ אם נימא דהעומד מרובה צריך לפעול על מקום הפירצה, ומטעם זה היה צריך שהעומד יהיה בקו אחד אחד עם מקום הפירצה, יותר היה צריך להיות כן לפי החזו"א, כיון דצריך למשוך שם כותל ממש ולא רק דין פתח. וע"כ דהבין החזו"א סימן ס"ה ס"ק ל"ו דאין שום סברה לומר שהעומד יהא צריך להיות בקו אחד עם הפירצה כדי שיהא מתיר את הפירצה מדין עומד מרובה, ויכולים לצרף שני חלקי מחיצות להתיר את הפרוץ, כמו שאבאר לקמן את דבריו.

ומה שהביא הקונטרס עמוד 323 מה שכתב החזו"א שם בסוף ס"ק ה' (ד"ה קצרו), דפירצה הנשארת אחר שהעומד מרובה עליה הוא כפירצה ברוח רביעית שאינה פרוצה מן הדין אלא

מדברנן שהצריכו תיקון. ורצה ללמוד מזה דלהחזו"א אין צריך כלל לסתום את הפירצה כשהעומד מרובה. הנה, הוא לא ראה מה שכתב החזו"א שם במכתב (ד"ה והאמת) וז"ל דכיון דאיכא עומ"ר המיעוט מה"ת כסתום וכשם שג' מחיצות סותמין הרוח הרביעית כך עומ"ר סותם המיעוט עי"ש. הרי לדעת החזו"א באמת גם ברוח רביעית נידון הרשות כסתום, דהמחיצות שבשלש הרוחות הן סותמות את הרוח הרביעית. ולזה דימה החזו"א פירצה שבעומד מרובה לפרוץ ברוח רביעית, שבשניהם נידון מקום הפרוץ כסתום.

וכמו"כ אין שום הוכחה מדברי רבינו חיים הלוי דהעומד מרובה פועל שיהיה על הפירצה שם פתח, כאשר אבאר. וכן אין מבואר בדבריו דהפתח צריך שישלים את המחיצה, דאה"נ דמשמע מדבריו דהפירצה יש לה דין פתח ממש, ולא רק שאינו פירצה, דלא כמ"ש החזו"א. אבל הא דצריך לדין פתח הוא רק שהוא לא יפסיד את הרשות שלא יהא בגדר של נפרצה לחוץ, אבל אינו משלים כלל את דיני המחיצות שצריך כדי להתיר את הרשות. א"כ בפרט זה שוין הגר"ח והחזו"א, דהעומד לבד מתיר את הרשות, והא דצריך שהפרוץ יהא כפתח הוא רק כדי להציל את הרשות שלא תהא בגדר של נפרצה לחוץ. וא"כ אם נימא דמצד דיני מחיצות יכולים לצרף שני חלקי מחיצות שאינם עומדים בקו אחד כזה (ב), הדין כן גם לפי דעת הגר"ח, כיון שמצד דיני מחיצות א"צ כלל להשלימו ע"י דין פתח. ודין פתח הוא דין בפנ"ע שלא יהא אוסר את הרשות, ולא כמו שכתב בקונטרס, דלפי הגר"ח דין עומד מרובה על הפרוץ הוא שתהא הפירצה כפתח, והוא דין בהכותל ולא בהרשות, דזה אינו, דנהי דצריך שיהא לו דין פתח ממש, מ"מ אין זה דין בכותל אלא הוא דין שהרשות צריך שתהא מוגדרת בפתח במקום הפרוץ.

ונעתיק את לשון רבינו חיים הלוי, דמשם מוכח כדברינו, וז"ל: "והפשוט בזה הוא דשני ענינים נפרדים הם בעיקרן דפתחים בעלמא אע"ג דדין פתח עלה ופקע מיניה שם פירצה כמבואר בעירובין דף ו' כו' אבל מ"מ אינה בכלל סתימה או מחיצה להתיר ועיקר דין מחיצה והרה"י נעשה ע"י רק ע"י יתר המחיצה העומדת, ושם פתח מועיל רק להפקיע מינה שם פירצה האוסרת, וכו' והיינו משום דתרי מילי נינהו דין עומד מרובה על הפרוץ המועיל להחשב מחיצה ולאשוויה רה"י, וחלות שם פתח המועיל להפקיע מינה שם פירצה האוסרת" עכ"ל.

מבואר מזה להדיא דאין הפתח משלים כלל דין המחיצה לעשותו רה"י אלא שיש דין נוסף דאף שכבר יש די מחיצות וכבר נעשה רה"י, מ"מ צריך שלא תהא נפרצה לחוץ. ומה שדין המחיצות שנעשה ע"י דין עומד מרובה אינו מועיל לזה, י"ל שני אופנים - או משום דדין עומד מרובה שאמרה התורה גדור רובא אינו אומר דהוי כאילו סתום גם במקום הפירצה אלא שאמרה התורה דדי לעשות רה"י במה שגדור רובא, וא"כ אין זה נחשב כאילו יש מחיצה במקום הפרוץ, וע"כ כדי להצילו מהפירצה שבחוץ צריך לדין פתח. או י"ל דאף דמחמת דין עומד מרובה נחשב כאילו יש מחיצה במקום הפרוץ, מ"מ לא סגי בזה שלא יהא נחשב כנפרץ לחוץ, די"ל דרק מחיצה מציאותי מועיל על זה, ולא דין מה שנחשב שיש שם מחיצה, משו"ה צריך שיהא מקום הפרוץ נחשב כפתח.

יהיה איך שיהיה, זה פשוט מבואר מדברי הגר"ח דדין המחיצות של עומד מרובה הוא דין בפנ"ע, שצריך להגדיר את רוב הרשות או רוב הכותל, ואין לו שייכות להדין שהפירצה תהא נידונת כפתח. וא"כ כאשר אנו דנין אם יכולין לצרף שני חלקי מחיצות שאינם עומדים בקו אחד, הנידון הוא רק אם נתמלא התנאי שאמרה תורה גדור רובא. ואין צריך כלל לדון אם הפירצה תהא נחשבת כפתח, דודאי בכל אופן שנתמלא התנאי דגדור רובא ממילא הפירצה נחשב כפתח [וכתבתי זה רק להפקיע ממה שרצה בקונטרס הנ"ל לומר דכיון דהעומד עושה חלות פתח על הפירצה א"א לצרף שני חלקי מחיצות שאין עומד באותו קו שיש הפירצה, אבל באמת אין נפק"מ, דאפי' אם נימא כדבריו דהעומד דוקא עושה את הפירצה לפתח מ"מ אינו בנותן טעם דמשום זה לא יהא יכולים לצרף שני חלקי מחיצות כאשר נבאר].

ולבאר דין פתח שנעשה ע"י עומד מרובה כתב בחידושי רבינו חיים הלוי שם, וז"ל: "ולא זו בלבד וכו' אלא דגם בעיקר השם פתח שבהן חלוקין הן צוה"פ ופירצה פחות מעשר דבפירצה פחותה מעשר כל עיקר חלות שם פתח שבה יסוד דינו הוא מכח דין מחיצה שבצדדין דבזה שיש מחיצה בכל צד וחייל כאן דין מחיצות בזה הוא דנעשה דין הפירצה שהיא חשובה כפתח, וחלות שם מחיצה שיש כאן הוא משוי ליה להחשב פתח" עכ"ל.

עוד שם וז"ל: "וע"כ דוהו החילוק בין היכא דאיכא שיעור מחיצה מן הצדדין אם לא, דבליכא שיעור מחיצה בצדדין דאז לא הוי פתח כלל ע"ז הוא דנאמר הדין דבעינן עומד מרובה על הפרוץ, משא"כ בפסי ביראות דיש בכל צד שיעור מחיצה ויש על הפירצה שם פתח ע"כ לא איכפת לן כלל במה שהפרוץ מרובה כיון דשם פתח ביה, וזהו להדיא כמש"כ דחלות שם שבפירצה הוא רק מחלות דין מחיצה שבצדדין" עכ"ל.

המדקדק בדבריו יראה דלא כתב דנאמרה הלכתא דהפתח נעשה ע"י דין עומד מרובה דוקא, אלא כתב דנעשה ע"י זה שיש "שיעור מחיצה שבצדדין", ועי"ז נעשה הפירצה כפתח. ודין הפתח שנעשה גבי פסי ביראות הוא אותו דין הפתח שנעשה גבי עומד מרובה, אלא דגבי פסי ביראות נעשה כפתח גם גבי פרוץ מרובה כיון דאיכא שיעור מחיצה בצדדין. ונמצאנו למידין מדבריו דיש דין כללי דכל היכא שנגמרו דיני המחיצות כהלכתם שוב נעשתה הפירצה כפתח, בין גבי עומד מרובה ובין גבי לחי ובין גבי שני פסין שמתיר את החצר וכן גבי פס ד' שמתיר את החצר ובין גבי פסי ביראות, בכלהו נעשה מקום הפירצה כפתח. ולא נאמרה הלכתא בפנ"ע גבי לחי וגבי פסי ביראות, אלא אותו דין פתח שנאמר גבי עומד מרובה, אותו דין פתח נעשה בכל מקום שנגדרה הרשות כהלכתה. וא"כ אם הדין נותן שיכולין לצרף שני חלקי מחיצות, ונתקיים הדין דגדור רובא, א"כ ממילא דהפירצה נחשבת כפתח. וזאת, משום דא"צ שהעומד מרובה יעשה את הפירצה כפתח אלא העיקר הוא שיש מחיצה מן הצדדין שהיא כשרה לגדור את הרשות, זה עושה את הפירצה כפתח. ואפי' אם במחיצה סמוך לפירצה תהא רק מחיצה משהו, כמו לחי, מ"מ כיון שהוא מחיצה כשירה והוא גודר את הרשות הוא עושה את הפירצה שבצדדין לפתח. ולו יהא שאותה מחיצה משהו אינה בגדר עומד מרובה, הרי לא גרע מלחי משהו, שג"כ עושה את הפירצה כפתח.

פרק ב'

ביאור דברי האבן אול' בדין פתח הנעשה ע"י מחיצה שבצדדין

ומה שהביא בעל הקונטרס שגם דעת האבן האול' פ"ה מהלכות סוכה הלכה ט"ז כהגר"ח, דדוקא ע"י דין עומד מרובה חל על הפירצה דין פתח, ורצה בעל הקונטרס לומר לפי"ז דצריך שיהא העומד באותו הקו של הפירצה כדי שיהא חל עליו שם פתח. הנני להעתיק את דברי האבן האול', דמשם מוכח כמו שכתבנו לבאר את דברי הגר"ח, וז"ל האבן האול' (ד"ה עוד): "אבל גבי פרוץ כעומד באמת כל פירצה שהוא כעשר אמות מותרת מפני שהוא כפתח א"כ אין אנו צריכין לומר דמחצה העומד חשוב כמו רוב עומד דאדרבה מה דמיעט עומד לא מהני ולא אמרינן דהפירצות הן פתחים, היינו משום דהפירצות מבטלין להעומד וכדאמרינן בגמ' אתי אורא דהאי גיסא והאי גיסא ומבטל למחיצה, ונמצא דאם רק העומד ישאר בפני עצמו עומד אף שלא יהיה חשוב כמו רוב עומד שפיר נוכל לומר שהפירצות הן פתחים" עכ"ל.

והנה, אף דמבואר בדבריו דהפתח נחשב כמו מחיצה, אבל מפורש בדבריו דבאמת אף אם היו שתי מחיצות משהו מן הצדדים, והוא פרוץ מרובה על העומד, היה יכול האויר שבניהם למיחשב פתח, אלא דבכה"ג הפירצות מבטלות להעומד, א"כ ליכא אפי' מחיצה משהו. אבל באופן שהעומד לא נתבטל, כגון דאיכא רוב או אפי' מחצה על מחצה, ממילא דהפירצות נעשות כפתחים. מבואר מזה שאין העומד מרובה דוקא עושה את הפירצות כפתחים אלא דבכל מקום דאיכא מחיצות בשני הצדדים שלא נתבטלה, ממילא האויר שבניהם נחשב לפתח.

ועוד איכא לתמוה על בעל הקונטרס שבנה את דבריו על האבן האול', והרי האבן האול' כתב שם להקשות על דבריו מהא דמבואר בעירובין דף י' ע"ב בעור העסלא, דמהני מטעם פרוץ כעומד ושם לא שייך כלל דין פתח. ומחלק האבן האול' שם דהיכא דאיכא רוב מחיצה אין צריכין לדין פתח ורק היכא דהוי מחצה על מחצה צריך לדין פתח, ומשו"ה רק בפרוץ כעומד צריך לדין פתח כדי להשלים את המחיצה, אבל היכא דהוי עומד מרובה על הפרוץ הוי כאילו יש מחיצה ממש וא"צ כלל לדין פתח. וצ"ל לדידיה דגבי עומד מרובה על הפרוץ פירצה יותר מעשר אינו אלא מדרבנן, כיון דא"צ לדין פתח להשלים את המחיצה, או כמו שביארנו דברי הגר"ח.

וכן מה שהביא בהקונטרס מספר דברי יחזקאל, הלא שם לא כתב כלל דהפתח נעשה דוקא משום דשיש רוב מן הצדדים, ודבריו יכול להתפרש כמו שביארנו את דברי הגר"ח והאבן האול'.

פרק ג'

ביאור דברי המשנה ברורה דהפירצה נחשב כפתח אף שאינו באותו הקו של

העומד

וע"פ מה שביאר הגר"ח וביארנו כן גם דברי האבן האול' דיש שני ענינים נפרדים, דין עומד מרובה על הפרוץ, המועיל להחשב מחיצה ולאשוויה רה"י, וחלות שם פתח, המועיל להפקיע

מינה שם פירצה האוסרת, ודין פתח אינו קשור עם הדין של עומד מרובה. ע"פ זה, יתבארו לנו דברי המשנ"ב סימן שנ"ח, שכתב המחבר שם סעיף ו': "בנה מחיצה באורך עשר אמות לפני מחיצה ראשונה לבטלה שתהיה כמו שאינה וכו' מותר". וכתב ע"ז הביאור הלכה, וז"ל: "דמיירי בשלא היה מרוחק יותר מעשר אמות דבזה אפי' אם יפרוץ בכותל הישן ג"כ לא יאסור את הקרפף שהרי הכותל החדש סותם בפני הבאים מן החוץ ואף שאפשר לכנס בקרפף מן הצדדים מ"מ מאחר ששם אינו פרוץ יותר מעשר הו"ל כפתחים". ומבואר לפי דבריו דציור כזה (ג) מותר מדין עומד מרובה, ולכאורה צריך להבין, הלא הפתח הולך ממזרח למערב והכותל הולך מצפון לדרום, ואיך מתיר כותל את הפירצה הזו משום פתח. אבל לפי מה שביארנו מובן מאד, דכל היכא דהרשות מוגדרת כהלכתה, ממילא הפירצות שבה נחשבים כפתחים. וא"כ, כיון דבאמת רוח המזרח מוגדר ברובו, ממילא גם פירצה שהולכת ממזרח למערב נחשבת כפתח, ולא אכפת לן מה שליכא רוב מחיצה באותו הקו ממזרח למערב.

וראיתי בקונטרס הנ"ל בעמוד 336, שכתב בשם הגר"ש מילער שתמה באמת על המשנ"ב, שנקט לדבר פשוט דנידון כפתח. ולפי דברינו אין שום תמיה על המשנ"ב. ומש"כ בהקונטרס שם דטעמו של המשנ"ב הוא משום משום דס"ל שיש לצרף את שני חלקי הכותל ולדונו ככותל אחד עקום אין משמע כן, שכגון זה הוא חידוש ולא הו"ל לכתוב כן כדבר פשוט כמו שתמה הגר"ש מילער. ועוד דע"כ לא שמענו לדונו ככותל אחד עקום אלא כשמחברים שני חלקי המחיצה ע"י דופן שהולך לאורך, וזה הוא מה שמחבר שני חלקי המחיצה, אבל כאן, שיש איור בין שני חלקי המחיצה, איך הוא יכול להחשב ככותל אחד עקום, והמובחר כמו שביארנו.

וראיתי בקונטרס הנ"ל עמוד 330 בשם הגר"מ ברלין שליט"א דאפשר להתיר ציור זה מחמת שיטת החזו"א דרה"י נידון כמחיצה, וא"כ מושכין מחיצה של דרום אל צד צפון ומחיצה של צפון אל צד דרום וסותמין את הפתחים ההולכין מזרח ומערב. ולענ"ד אין צריכין לזה, והוא מהטעם שכתבנו, דאין צריכין כלל שמקצת מחיצה יעשה את הפירצה כפתח והעיקר הוא שהרוח ההוא יהא גדור כהלכתו. וכן מוכח מדברי החזו"א סימן ק"ז ס"ק י"ד ציור קס"ה שהתיר את הציור הנ"ל, ולא ציין כלל למש"כ בסימן ס"ה אות מ"ה דרה"י נידון כמחיצה, כדרכו בכל מקום, משום דהכא אין צריכין לזה.

פרק ד'

בדברי האבני נזר שהעומד ברוח אחד יכול להתיר פירצה ברוח השני

וכן מבואר מדברי האבני נזר שהעומד שהולך ממזרח למערב יכול לעשות שם פתח על האויר ההולך מדרום לצפון. וכך כתב בסימן רפ"ז אות ט' י', וז"ל: "ונראה לי ללמוד מכאן דהא דמהני לחי למבוי ושני פסין בחצר אף דפרוץ מרובה במחיצה ההוא משום דבצירוף שאר המחיצות הוי עומד מרובה, וע"כ אם ע"י הפתחים שבצדדים יהיה פרוץ מרובה באמת לא יועילו או שני פסים", עי"ש. ועי"ש שלמד זאת מדברי רש"י סוכה דף ו'. וכה"ג כתב החזו"א סימן ע"ה ס"ק ג' לדייק מדברי רש"י. הרי מבואר דהעומד שברוח דרום וצפון מועיל להתיר את הרוח

שבמזרח מערב, ונעשית הפירצה כפתח, אף שאין העומד נמצא כלל באותו הרוח. וא"כ כ"ש כשיש שני חלקי המחיצות באותו הרוח, אף שאין הם עומדים בקו אחד, שיש לנו לומר שכל חלקי המחיצות יכולים להתיר את הפירצה ולעשותו כפתח.

וכן מוכרח משיטת הערוך השלחן סימן שס"ב, דס"ל שא"צ בכלל שיהא העומד מרובה בדופן אחד, אלא מצרפים העומד שבכל הד' רוחות להתיר את הפירצה, וכן דעת המרכבת המשנה. א"כ כ"ש שכמה חלקי מחיצות שברוח אחד, אף שאין הם עומדים בקו אחד, שיכולים הם להתיר את הפירצה. ואפי' לדעת החזון איש סימן ע"ה ס"ק ג' והמשנ"ב סימן שס"ב ס"ק מ"ה שחולקים, טעמם הוא משום דגמירי לן שצריך להיות עומד מרובה בכל רוח בפנ"ע, אבל בזה מסתמא אינם חולקין שיכול לחול שם פתח אף שהעומד אינו באותו הקו.

ובאמת כן מבואר בחידושי הר"ן עירובין דף י"א שצריך להיות עומד מרובה בצירוף כל הצדדין, וע"כ דרוח א' מועיל להתיר את רוח האחר.

פרק ה'

אפילו גבי גוד אסיק יכולים למשוך המחיצה אף שאין כל המחיצה עשרה באותו הקו

ומה שרצה בקונטרס לומר דלדעת הגר"ח ענין עומד מרובה הוא כעין גוד אסיק, שממשיכים את הכותל ע"פ הפירצות. הנה כבר כתבתי דמוכח מדברי הגר"ח שאין הדבר כן, אבל אפי' אף אם נימא כן אינו בנותן טעם שיהא צריך להיות כל העומד באותו קו של הפירצה, מחמת כמה טעמים. א. דלא מצינו בשום מקום שמשיכת הכותל יכולה לילך רק בדרך ישר, והרי המשיכה יכולה לילך בעקמימות, כמו שכבר הוכחתי דאפי' מחיצה שהולכת מזרח ומערב יכולה לסתום אויר של צפון דרום. ב. י"ל דא"צ שכל משך הכותל ישמש כסתימה על הפירצה, אלא י"ל שכיון דיש מחיצה משהו אצל הפירצה ממשיכין משם על חלק הפרוץ, כיון שהוא חלק מן העומד מרובה שמתיר את הרשות, וע"כ יכולין למשוך מחיצה משם.

וכה"ג מצינו גבי גוד אסיק גופיה בסימן שס"ב סעיף ב', דאיתא שם דבעשה מחיצה ה' טפחים על גבי תל של ה' טפחים הוי רה"י. וכתב בביאור הלכה דבפשטות משמע דעשה המחיצה על שפת התל, אבל מדברי הגר"א בסימן שנ"ח מוכח דאפי' הרחיק המחיצה מן התל ד' טפחים ויותר מצטרף לעשות רה"י עי"ש. והרי כיון שיש על גבי הגידוד רק מחיצה ה' א"א להיות רה"י אלא ע"י גוד אסיק, וע"כ דממשיכים גוד אסיק מהמחיצה של ה' טפחים, כיון שהדין הוא שהיא מצטרפת עם הגידוד לעשות רה"י אף שלא נעשה מחיצה אחת, דמ"מ כיון דמצטרף לעשות רה"י אומרים גוד אסיק אף ממחיצה של ה' טפחים. אם כן, ה"ה לענין עומד מרובה יכולים למשוך מחיצה משהו אצל הפירצה, כיון שהדין הוא שהיא מצטרפת עם שאר חלקי המחיצה שברוח ההוא.

ובעמוד 332 כתב בקונטרס די"ל דביאור דין עומד מרובה הוא דגודל הכותל מורה על האויר שיש לדונו כפתח, א"כ כל שאין העומד באותו הקו של הפירצה א"א לומר כן. ולא הבנתי איך יכולים לומר דדוקא ע"י גודל הכותל מורה על פירצה שהוא כפתח, והרי מצינו פתחים שנעשים

אפי' ע"י מחיצה משהו, דצוה"פ הוא קנה מכאן וקנה מכאן. ואף שאין ראייה מצוה"פ על פירצה, אבל מ"מ איך יכולים אנו לומר מעצמינו סברא שלא נזכרה בשום מקום ומצינו בשאר מקומות להיפך. וא"כ הרי אין שום סברא לומר כן. ואפי' אם נימא סברא זו, מהכ"ת שלא נוכל לומר דגודל הכותל של כללות הרשות או עכ"פ של הרוח ההוא מורה על הפירצה שהיא כפתח. ובכלל תמוה הדבר לומר סברות בדין שהוא הלכה למשה מסיני, והחזו"א בנה את כל שיטתו בראיות מדברי הגמ', אבל דברי הקונטרס מבוססים על סברות בלי שום ראיות.

פרק ו'

בדברי שלחן ערוך הרב דשני חלקי מחיצות שאינם עומדים בקו אחד נידון ככותל אחד עקום

עוד כתב בקונטרס הנ"ל עמוד 324 דהגר"ד פיינשטיין שליט"א אמר לו היתר חדש לצרף ב' חלקי מחיצות המרוחקין זה מזה לעשות עומד מרובה על הפרוץ, שהוא נוקט דכל חלקי המחיצות נידונים ככותל אחד עקום, אבל לא שמע ממנו את השיעור כמה יכולים הם להיות רחוקים זה מזה, דהרי לא מסתבר לומר דאפי' כשחלקי הכותל מרוחקים זה מזה טובא שיהיו נידונים ככותל אחד עקום. הנה, הוא לא כתב כלל דהגר"ד פיינשטיין אמר לו שיש איזה שיעור בדבר, אלא שהוא בעצמו כתב שלא מסתבר, ונראה מזה שדעת הגר"ד פיינשטיין דאין שום שיעור בדבר.

והנה, בענין שתי מחיצות המרוחקות שנעשו כמחיצה אחת עקומה, מבואר כן להדיא בדברי הגר"ז בשו"ע הרב בקונטרס אחרון סימן שמ"ו לענין אסקופת הבית, שדן שם אם אמרינן פי תקרה מאחר שאין בתקרה ד' טפחים אלא בצירוף תקרת הבית. וז"ל (בסופו): "ועוד שפי תקרה הוא פי המשקוף אפי' אם אין התקרה מונחת על הכותל אעפ"כ הכל אחד לענין טומאה כל שאין סדק מפסיק וה"ה לענין שבת שהיא כתקרה עבה שמגעת עד כאן, ומחיצותיה הן מחיצות הבית שהן עבות במקום זה ומגיעות עד המזוזות ועד בכלל, ולא אמרו שדופן עקומה הלכה למשה מסיני אלא בגובה אבל לא בכה"ג אלא ודאי משום שהדלת סותמות ואין שם מחיצות ד"עכ"ל.

ר"ל דרך לענין גובה צריכין אנו להלל"מ לומר דופן עקומה, אבל לענין משיכות הדופן לארכו ולרחבו ידעינן מסברה דהוי ככותל אחד דמתעקם, דאל"כ חצר העשוי כזה (ד) וכי נימא דבשטח הא' לית ליה שלש מחיצות וע"כ דמחיצה 1 נעשית אחת עם מחיצה 2, מאחר שהן מחוברות.

ובעל הקונטרס הבין דאנו צריכין לראות כאילו נתקרבו שתי המחיצות כדי שיהא נידון ככותל אחד, לכן כתב דלא מסתבר שיכולים להיות מרוחקין טובא. אבל באמת אין הפירוש דאנו רואין כאילו הן נתקרבו, דע"ז הרי היו צריכין להלל"מ, אלא הכונה היא שמאחר ששתי המחיצות משמשות לאותה הרשות ואין פירצה ביניהם, לכן הן מצטרפות יחד לעשות רה"י, ולכן שפיר מסתבר שאין שום שיעור עד כמה מותר להיות מרוחקין שיעשה ככותל אחד.

וכן מצינו לענין גובה, שנחלקו בזה הראשונים גבי בית שאין תוכו י' וחקק בו להשלימו לעשרה. עיין במג"א סימן שמ"ה (ס"ק י"ג) ובא"ר שם ובמשנ"ב (ס"ק ס"ג), דלדעת הרא"ש אם נתרחקו המחיצות יותר מג' טפחים אין מצרפין את המחיצות כמו שהדין הוא לגבי סוכה, ושאר הראשונים החולקים ביארו דאף דלא נעשה כותל אחד, מ"מ לענין שבת העיקר הוא למנוע רגל הרבים. עיין בבית מאיר סימן שמ"ה שהאריך לבאר דין זה. חזינן מזה דבאמת לא נעשה כמחיצה אחת ממש אלא שמצרפין אותו להיות כותל אחד לענין זה שיעשה רה"י, ולענין לצרף המחיצות במשך כו"ע ס"ל כן. ולכן מסתבר דאפי' אם הם מרוחקין טובא בלי שום שיעור נידון ככותל אחד, וכן משמע מסתימת דברי ש"ע הרב שהבאתי.

פרק ז'

סתירת הדבר דבחו"ל נוהגין שאין מצרפין שני חלקי מחיצות

עוד ראיתי דבר התמוה מאד בקונטרס הנ"ל עמוד 331, וז"ל: "והנה לפי דעת החזו"א נמצא דכמעט כל עיר ניתן להתיר ע"י עומ"ר שהרי ברוב ערים נמצא שורות של בתים הגודרות את העיר ואף שאינן עומדות בקו ישר הלא לא איכפת לן בזה לדעתו וכו', אכן אף שזהו המנהג בא"י אבל בחו"ל התנגדו הגר"מ פיינשטיין ועוד כמה מגדולי הפוסקים לעשיית עירובין בערים שם וסברי דאין הדבר בנקל כ"כ לעשות עומ"ר, ולכוא על בירור של נדון זה דיברתי עם כמה מגדולי הפוסקים שבמדינתנו ומהם שמענו שיש דרכים אחרים בדין עומ"ר כמו שאבאר עכ"ל. והוא מבאר שם דלפי דעתו צריך העומד להיות בקו ישר ואין מצרפין חלקי מחיצה המרוחקין זה מזה, וזהו הטעם שבחו"ל נקטינן דלא מהני עומ"ר.

ודברים אלו מרפסין איגרא. הלא אלו שהתנגדו לעשיית עירובין, הלא המה בעל אגרות משה והגאון ר' אהרן קוטלר ז"ל, הרי ביארו היטב בתשובותיהם למה אין הם רוצים להסתמך על מחיצות שנעשו ע"י שורות הבתים. עיין בתשובת משנת ר' אהרן (או"ח סימן ו') ועיין בתשובת אגרות משה (ח"ח סימן כ"ח אות ג') שדיברו מזה וכתבו טעמים משלהם למה אין הם רוצים לסמוך על מחיצות הבתים, ולא הזכירו שום רמז ורמיזא שהבתים צריכים להיות בקו ישר כדי שידונו בהם דין עומד מרובה על הפרוץ. והקונטרס העמים בדעתם דברים שלא הזכירו ולא עלתה על לבם.

לברר דמחיצה דינית אף שאינו מחיצות מציאותי יכול להתיר את הפירצה מחמת

דין פתח

עוד ראיתי בקונטרס הנ"ל עמוד 324, לגבי חידוש החזו"א הידוע בסימן ס"ה ס"ק מ"ה אות א' ב' וסימן ע"ב ס"ק ב', דרשות היחיד יכולה לשמש כמחיצה, ורשות שמקצתה נפרצה לרה"י ומקצתה נפרצה לחוץ נידון כסתום, מאחר שלא נפרצה במילואו. כתב הקונטרס דהחזו"א אוזיל

בזה לשיטתו, שא"צ שהפירצה תידון כפתח, אבל להגר"ח, שהרוב העומד בהכותל מורה אל האוירים שהן פתחים, קשה לומר שקו תאורטייכול להורות על האוירים שבצדו שהם פתחים.

ולענ"ד זה אינו, דהחזו"א דן רק לענין דאורייתא, אבל הוא מודה דמדרבנן צריכה להיות הכניסה כפתח, כמו דאמר בגמ' פיתחא בקרן זיות לא עבדי אינשי. ועיין בחזו"א סימן ע"ב ס"ק י' שכתב להדיא דאם הפתח נראה כפירצה ולא כדעבדי אינשי לא מהני עומד מרובה. וגם אמרינן בגמ' דחכמים ילפי מפתחו של היכל ור' יהודה מפתחו של אולם, הרי דמדרבנן ודאי צריכה הכניסה להיות כפתח, ומה"ט אסור פירצה יותר מעשר אמות. וע"כ דהבין החזו"א דגם קו תאורטי יכול להורות על האוירים שבצדו שהם פתחים. או י"ל דבאמת אפי' כשהיא נפרצה במילואה נידונת הכניסה לפתח, דהרי חזינן דגם כשנכשר המבוי בקורה נידונת הכניסה כפתח, דהרי לא מהני קורה כשהמבוי רחב יותר מעשר אמות. נמצא דלא המחיצה שבצדדין עושה את האויר כפתח, אלא כיון שהדין הוא שהוא גדור כדין רה"י, זהו מורה על הכניסה שהיא כפתח, וא"כ שפיר י"ל כן גם כשמושכין קו תאורטי.

והדבר מפורש בכמה מקומות דגם כשמושכין קו תאורטי נחשבת הפירצה כפתח, דתנן גג גדול הסמוך לקטן הגדול והקטן אסור והגדול מותר משום דאמרינן גוד אסיק משני הצדדים, וממילא שבמקום שהגגין מחוברין נחשב כפתח, אף שלכא מחיצה במציאות בהצדדין. ובאמת בדף פ"ט ע"ב סבר ר' יוסף למימר דצריך מחיצה ממש, ופירש"י דאם ליכא מחיצה ממש אלא ע"י גוד אסיק לא הוי גיפופי לשווא פיתחא, דפתחא דמינכר בעינן וכה"ג לא עבדי אינשי. אבל להלכה לא קי"ל כן ונחשב פתחא בין הגגין ע"י מחיצות גוד אסיק שבצדדין. ויתירא מזו אשכחן בסימן שע"ג בשני גוזטראות זו כנגד זו אם אינם סמוכין זה לזה במילואן רצו מערבין אחד רצו מערבין שנים משום דחשוב כפתח, כמבואר במ"ב שם ס"ק ו', אף דליכא שום מחיצה מהצדדין אלא כיון שהוא מוגדר מן הצדדין נחשב האמצע כפתח.

ביאור דברי החזו"א דמקום שפרוץ מקצתו לרה"י ומקצתו לכרמלית נעשה

הפירצה כפתח

עוד ראיתי שם בקונטרס הנ"ל עמוד 334, דהא דס"ל להחזו"א דרה"י נידון כמחיצה יש בזה ב' חידושים: א. שהרה"י עצמו נידון כסתומה. ב. שאפשר לבחור כל מקום שהוא ברשות ולמתוח ממנו קו ע"פ כל הרשות לדונו כעומד כדי להתיר הפרוץ שאצלו מדין עומד מרובה. ובעמוד 324 כתב שדבר זה מבואר בדברי החזו"א סימן ח' ס"ק ב' דחצר שהיא גדולה י' אמות על י' אמות ונפרצה בקרן זוית והעמיד לחי בכותל הדרומי הותרו שניהם דהוי כאילו חוט מתוח מסוף כותל דרום עד כותל צפון ביושר וכחוט מתוח מסוף כותל מזרח עד כותל מערב ביושר כזה (ה) (ובחזו"א ציור קכ"ג) ע"ש. וכתב בקונטרס דחידוש הראשון מסתבר אבל החידוש השני אינו דבר פשוט שנוכל לומר כן.

ולענ"ד הוא לא עמד על שורש דברי החזו"א, דמה שמשך החזו"א קו מסוף כותל מזרח עד כותל מערב בציור (קכג) הוא רק משום שכונתו לציין שעד הקו ההוא יש לנו ג' מחיצות שלמות

במקצוע הצפוני שהולך ממזרח ומערב. וממילא, חלק מקצוע הצפוני שאין לו את המחיצה הד' מ"מ הרי מקצתו פרוץ לרה"י, שנחשב כמחיצה, וא"כ היא לא נפרצה במילואו למקום האסור, דהרי חלק מן הרוח הד' של מקצוע הצפוני פרוץ לרה"י. אבל לא היה צריך החזו"א כלל לבחור מקום ברה"י ולמתוך ממנו קו, דא"צ כלל לעשות קו באמצע הרה"י כדי שחלק הפרוץ יהא נחשב כפתח, והחלק שהוא בתוך הרה"י הולך הרה"י להלאה עד הדופן שכנגדו, וליכא שום קו או סתימה באמצע הרה"י, ומה שהוא יכול לסתום חלק הפרוץ יתבאר לקמן הסברן של הדברים. וא"כ מה שמתפלא בהקונטרס שאפשר לבחור כל מקום שהוא ברשות ולמתוח ממנו קו, אין דבריו נכונים.

עוד ראיתי בקונטרס הנ"ל שדן בכמה ציורים שאפשר לומר דהוי פיתחא בקרן זוית. ותימא שלא ביאר דהיכא דתיקן את הפירצה בצוה"פ לא שייך כלל הא דפיתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי, וא"כ כשמתקנין מבואות העיר וכל מקומות הפרוצים בצוה"פ לא שייך כלל חשש זה.

לברר דלא נמצא בשום מקום באיזה אופן צריך להיות הציור של המחיצות כדי

לדונו בדין עומד מרובה על הפרוץ

עוד ראיתי בקונטרס הנ"ל עמוד 337 דבציור כזה (ו) יש לפקפק אם נידון כעומד מרובה דמנ"ל לדון את הכותל כעקום, אדרבה לימא דהקו אינו נידון כחלק ממחיצות החצר כלל, וקשה להקל היכא שאינו ניכר מצורת ההיקף שהקו הוא חלק מעיקר החצר.

הנה, כבר נתעורר החזו"א במכתב בזה ונדפס בשו"ת חזו"א סימן תפח (ד"ה צורה) לענין אמצע הפילוש, וז"ל: "שהאמצע אינו נידון בפנ"ע דלעולם האמצע מקיפו אויר ולא מחיצות וכל נקודה שאנו עומדים עליה אם הוא מוגדרת ומובדלת מרקע הכללי של הארץ או היא משותפת עם הרקע הכללי עלינו להרחיב את הנקודה כמה שאפשר אולי נמצא לה גדרים ומחיצות בסופה וכל שהרחבנוה ומצאנו מחיצות המעכבות לפנינו להרחיבה עוד הן הן מחיצותיה, וכל התמונות כשירות בה", וכיון שהנקודה האמצעית מצאנו בעלת רצועות יוצאות לכל ד' רוחות העולם ומצאנוה סתומה בסוף כל ד' רוחות הן הן מחיצותיה, וב' מחיצות לר"י אינו לא לחש ולא קמיע אלא הגנת ב' מחיצות זו כנגד זו והמוקף יש לו עומד מרובה נעשה חטיבה מיוחדת ודינו רה"י מובדל מרקע הכללי וזו מחיצות במענה לשון המשמש במילים וענינו רק מושג שכלי" עכ"ל.

כלל הדבר אם נתמלא התנאי שאמרה התורה גדור רובא לא שייך לומר סברות מעצמינו דאעפ"כ לא מהני אם לא ניכר מצורת ההיקף דהמחיצה זו שייך לההיקף, כיון דליכא רמז ורמיזא מש"ס או הפוסקים לומר כן מהכ"ת לחדש כן מעצמינו.

אבל אפי' לפי דברי הקונטרס תמוהין דבריו, דהרי בעיר שמתקנין כל הפירצות עם צוה"פ, ודאי דע"י צוה"פ ניכר שקו ההוא הוא חלק מצורת ההיקף.

פרק ח'

ביאור דברי הנפש חיה שדן באמת המים העובר את העיר דודאי מודה לדברי

החזו"א דאם נפרץ מקצתו לרה"י נידון כגיפופי

עוד ראיתי שם בקונטרס הנ"ל עמוד 334 שכתב לערער על שיטת החזו"א דס"ל דרשות היחיד יכולה לשמש כמחיצה, וכתב וז"ל: "וכן מוכח מדברי השו"ת נפש חיה או"ח סימן ל"ב (ד"ה אך אי מספקא לי), דיעו"ש שדן באמת המים שעוברת בתוך העיר ובחלקה יש תל המתלקט י' מתוך ד' ובחלק אין. ובתחילה רצה לאסור כיון שהמקום שיש בו תל המתלקט אינו נותר ע"י העומד מרובה של העיר כיון שהמחיצות מבדילות אותו מן העיר, אלא שע"ז דן לחלק בין היכא שמחיצות העיר הם של עומד מרובה או של פרוץ מרובה, ועוד חילוקים, אבל לא נחית כלל להתיר ע"י מתיחת קו של עומד מרובה בחלק האמה שאין לו תל המתלקט" עכ"ל הקונטרס.

וכתב שם דלפי דברי החזו"א אפשר להתיר כל גשר שעשוי ע"י עומד מרובה אף שהגשר מוגבה למעלה ממחיצת המים, דהא אפשר למתוח קו ברשות שבקצה הגשר ולסתום פתח הגשר על ידו מדין עומד מרובה, אבל לפי הנפש חיה הנ"ל נראה דא"א להתיר את הגשר מטעם זה, זת"ד.

וכל דבריו אינם נכונים. ראשית, לא העתיק הוא יפה את דברי הנפש חיה, הנפש חיה לא דן כלל לחלק אם מחיצות של העיר הוא פרוץ מרובה או עומד מרובה, אלא דן לחלק אם מחיצות האמת המים שהוא מתלקט עשרה מתוך ארבע אם רובו מתלקט נמצא שהוא עומד מרובה, ממילא יש כאן סילוק מחיצות של העיר, לבין מיעוטו מתלקט, דנמצא דמחיצות האמה הוא פרוץ מרובה על העומד, משו"ה אין כאן סילוק מחיצות.

ומש"כ דהנפש חיה לא נחית כלל להתיר ע"י מתיחת קו של עומד מרובה בחלק האמה שאין לו תל המתלקט, ורצה להוכיח מזה דנפש חיה לא ס"ל כהחזו"א דרה"י נחשבת כמחיצה, זה שיבוש גדול. הנה, זה מבואר להדיא בגמ' דחצר קטנה שנפרצה לגדולה הגדולה מותרת והקטנה אסורה, וקאמר בגמ' דמיירי בנכנסין כותלי קטנה לגדולה ואפ"ה הגדולה מותרת. ולכאורה גם הגדולה אין לה גיפופין במקום שנפרצה לקטנה, ומזה למד החזו"א דכיון דמקום הנכנסין נחשב כרה"י ע"כ חשוב כגיפופי לגבי הגדולה. וא"כ עכ"פ זה ברור דלא אמרינן סילוק מחיצות לגבי הגדולה. וא"כ אף אם לא נפרש כהחזו"א, אלא שנאמר הסבר אחר למה הגדולה מותרת, מ"מ הדין אמת לכו"ע, דהגדולה מותרת כמבואר בגמ'. וא"כ בצירורו של הנפש חיה, דחלק אמת המים שאינו מתלקט והוא חלק מן החצר דינו כחצר הגדולה, ודאי שהיא הייתה צריכה להיות מותרת ע"י גפופי של העיר שהוא מצדי האמה.

והמעייין בדברי הנפש חיה יראה שאדרבה מדבריו מוכח בפירוש נגד בעל הקונטרס הנ"ל, ומתוך שלא עמד על דבריו במ"ש חילוק בין פרוץ מרובה על העומד ובין עומד מרובה על הפרוץ, עלתה בידו מסקנא היפך ממה שמבואר בדבריו.

הנה, מה שלא התיר מטעם שמושכין חוט ומטעם דרה"י נידון כסתום הוא מתרי טעמי - א' משום דלא היה יכול להתיר מטעם זה אם אמת המים רחבה יותר מעשר אמות, דאז לא מהני

המחיצות שבצידי האמה להתיר את האמה וכמ"ש שם (בד"ה ונראה). וטעם ב', דהרי כתב שם הנפש חיה בד"ה אך וז"ל: "הא מספקא לי היכא שאמת המים שפיר תהיה מתלקט עשרה מתוך ארבע ברובה ובתוכה תהיה פירצות יותר מי שאינה מתלקט דבכה"ג האמה דינה ככרמלית שהיא מתלקטת עשרה מתוך ארבע ואילו היה כאן רוב שאינו מתלקט עשרה מתוך ארבע הוי כאילו אין כאן מחיצה כלל כיון דהפרוץ מרובה על העומד הוי כאין כאן מחיצה כלל, אבל כיון שהרוב הוי מתלקט עשרה מתוך ארבע והוי עומד מרובה על הפרוץ וחילוק רשות לעצמו והוי כרמלית, ושוב במקום שאינו מתלקט י' מתוך ד' והוא יותר מעשרה אוסר החצר" עכ"ל.

נמצינו למידן מדברי הנפש חיה שני דברים. א' דהיכא דרוב האמה אינו מתלקט והוי פרוץ מרובה על העומד אינו נידון משום סילוק מחיצות אף אם חלק האמה המתלקט עשרה מתוך ארבע הוא בהמקום שהאמת המים נכנסת להעיר ומחיצות האמה חוצצות בין מחיצות העיר למקום אמת המים והמחיצה ההיא נמשכת בתוך העיר הרבה. ואף שהמחיצה נמשכת כמה מאות אמה באופן שהוא מתלקט, מ"מ אם רוב אמת המים, בצירוף כל אורך העיר, אינו מתלקט, הוי המחיצה כמי שאינה, ואינה נידונת משום סילוק מחיצות. ומוכח מזה דלדעת הנפש חיה חצר קטנה שנפרצה לגדולה מותרת אף שנכנסין כותלי הקטנה להגדולה כמה מאות אמה, כל שאינו חוצץ רוב הרשות של הגדולה אינו נידון כסילוק מחיצה, דהרי אמת המים, שרובו אינו מתלקט אבל הוא מתלקט במקום שנכנס לעיר, הוי ממש כחצר קטנה שנפרצה לגדולה ונכנסין כותלי הקטנה להגדולה.

והטעם שמותר, לכאורה צ"ל דס"ל להנפש חיה שמושכין קו, כמו שביאר החזו"א. או י"ל דס"ל דהאי מקצת מחיצה שחוצצת בין מחיצת העיר לאמה הויא לגמרי כמי שאינה, ומותר גם בתוך האמה. ולפי"ז יסבור הנפש חיה גם במחיצה קטנה שנפרצה לגדולה דהגדולה מותר גם במקום הנכנסין.

נמצא דלפי דברי הנפש חיה אפשר להתיר כל גשר הנכנס לתוך העיר, אף שמחיצות הגשר חוצצות את מחיצות העיר במקום שהוא נכנס להעיר, מ"מ כל שאין מחיצת הגשר חוצצת כל אורך העיר או רובו, הוי כמי שאינו ואינו נידון משום סילוק מחיצות. ובאמת יש ללמוד את זה מהדין דחצר קטנה שנפרצה להגדולה, דהגדולה מותרת אף שנכנסין כותלי הקטנה להגדולה.

ומה שחוכך הנפש חיה להחמיר כשהאמת המים מלקטת עשרה מתוך ארבע ברובה ולא נחית כלל להתיר ע"י מתיחת קו של עומד מרובה בחלק האמה שאין לו תל המתלקט, הרי כתב שם וז"ל, אבל כיון שהרוב הוי מתלקט עשרה מתוך ארבע והוי עומד מרובה על הפרוץ וחילוק רשות לעצמו והוי כרמלית עכ"ל. כונתו לומר דבכה"ג גם חלק שאינו מתלקט הוי כרשות בפנ"ע, ומשו"ה אין מחיצות חצר הגדולה יכול להתיר את מקום האמה כיון שהוא חולק רשות לעצמו הוי כסילוק מחיצות ושוב אוסר את העיר. אבל באופן שאינו עומד מרובה על הפרוץ, ס"ל להנפש חיה כהחזו"א, דאף שנכנסין המחיצות כמה מאות אמות, הגדולה מותרת.

ובעמוד 338 כתב בקונטרס דבשו"ת נפש חיה כתב דכל שיש עומד מרובה בכתלים הנכנסין יש לדון משום סילוק מחיצות. אכן אין דבריו מיושבים כל הצורך, דהרי בצירור יש שם פירצת י' ומה מועיל עומד מרובה עכ"ל הקונטרס.

ודברי הקונטרס תמוהין, דאדרבה הנפש חיה המחמיר, וס"ל דאם יש עומד מרובה מסתלקין המחיצות אפי' כשיש פירצה י' באותה המחיצה, ואפ"ה הוא עכ"פ הקיל דאפי' מחיצה גדולה, כל שאינו עומד מרובה לא נסתלקו מחיצות של חצר הגדולה. ואם נתקשה בעל הקונטרס בהבנת החומרא, א"כ אדרבה הו"ל להקל יותר, דאין המחיצות מסתלקים ע"י עומד מרובה אא"כ ליכא פירצה י' באותן המחיצות, ולא להחמיר יותר משום אי הבנתו את דבריו.

בראיות החזו"א דרה"י נידון כגיפופי מחצר קטנה שנפרצה לגדולה

היוצא לנו מזה דציור זה (יט) (כ) (כג) שאנו דנין בו הוא גמרא מפורשת דנידון משום עומד מרובה על הפרוץ, דאיתא בגמ' חצר קטנה שנפרצה לגדולה הגדולה מותרת ומוקי לה בגמ' דמיירי דנכנסין כותלי הקטנה להגדולה, ואפ"ה הגדולה מותרת. והיינו ציור (כא), והוא ממש כציורים הנ"ל. והחזו"א נחית רק לבאר את הטעם למה מהני, ואפי' למי שירצה לחלוק על הטעם שלו, בכל מקרה הדין הוא פשוט וברור.

וראיתי בקונטרס הנ"ל עמוד 335 שכתב שהחזו"א הביא ראייה לדין שלו מחצר קטנה שנפרצה לגדולה דהגדולה מותרת. וכתב הקונטרס דלדעת החולקים צריך לומר בא' מב' אופנים, או שכותלי הקטנה הנכנסין נידון כהמשך הלחיין והוי כלחיין עקומים, או י"ל דמיירי דכותלי הקטנה הנכנסין, כיון שהוא פרוץ עד הכותל שכנגדו והוא מרובה על העומד והוי כמי שאינו. וכתב דזה קשה, דבגמ' משמע דהקטנה אסורה גם במקום הנכנסין, וצ"ל כטעם הא' דהוי ככותל אחד עקום. ועפ"ז מסיק הקונטרס בעמוד 338 דצ"ע עד כמה אפשר לדונם ככותל אחד עקום, ובאמת מלשון הגמ' שהשווה את גיפופיה משמע דוקא שהשוה לגמרי, ובשו"ת נפש חיה כתב דכל שיש עומד מרובה בכתלים הנכנסין יש לדון משום סילוק מחיצות, אבל הוא הקשה עליו, ומסיק דלהאחרונים החולקים על החזו"א נראה דיש שיעור לגודל הכותל או עומד מרובה או שיעור אחר שבו דנים משום סילוק מחיצות זת"ד. וכ"כ הקונטרס בעמוד 324 דלא מסתבר לומר דאפילו כשחלקי הכותל מרוחקים טובא שיהא נידון ככותל אחד עקום.

וכל דבריו מרפסין איגרא. א' מה שכתב דנראה דיש שיעור לגודל המחיצה שיהא נידון ככותל עקום וי"ל דהשיעור הוא עומד מרובה, אין לו שחר, דעומד מרובה אינו שום שיעור בגוף הכותל, והכל תלוי בגודל הרשות. ע"ד משל אם אורך רשות חצר הגדולה עד מחיצה שכנגדו הוא אלף אמה, יכול להיות מחיצות הנכנסין עד חמש מאות אמה, והגדולה אכתי תהא מותרת. וא"כ ליכא שום שיעור עד כמה שיהא נחשב ככותל אחד עקום, ומוכח מזה נגד מה שכתב דלא מסתבר לומר שמותר להיות מרוחק טובא.

ומה שכתב עוד דצריך ליתן איזה שיעור אחר לסילוק מחיצות, אין מקום לומר כן, דהרי מפורש בגמ' דף צ"ב ע"ב ואילו השוה את גיפופיה גדולה נמי אסורה, ופירוש רש"י שבנה מחיצות בתוך הגדולה מכאן ומכאן עד שיקצרנה כמדת הקטנה וסילק את הגיפופין ע"י מחיצות הללו אף הגדולה אסורה דעכשיו שתיהן שוות עכ"ל. הרי מבואר להדיא דברים ברורים בדברי רש"י דאינו נידון משום סילוק מחיצות אלא אם השוה אותו לגמרי לקטנה, אבל אם לא השוה

אותו לגמרי, אף שנכנסין כותלי הקטנה להגדולה כמה מאות אמה אינו נידון משום סילוק מחיצה והגדולה מותרת. דממה שכתב רש"י עד שיקצרנה כמדת הקטנה מבואר דברים ברורים, דליכא שום שיעור למחיצה, וכל שלא הוה אותם לגמרי לא נסתלקו המחיצות לגבי הגדולה. ומדברי רש"י אלו ראייה למה שנקט החזו"א סימן ס"ז ס"ק כ"ד לדבר פשוט דאפי' עומד מרובה אינו מסלק עומד מרובה האחר. ואין נפק"מ אם נימא כטעמו של החזו"א או טעם אחר, בכל אופן זהו דין המבואר בגמ', ואין שום אחרון שחולק על זה.

ומש"כ הנפש חיה דאם יש עומד מרובה נידון משום סילוק מחיצה, לענ"ד י"ל שכתב כן רק באמת המים, שהיא כשטח בפנ"ע. ע"ז הוא דן דאם יש עומד מרובה שהוא מתלקט עשרה מתוך ארבע מסתבר לומר דכל אמת המים נידונה כרשות בפנ"ע, ומשו"ה אינה בטלה אל החצר. וע"כ אין גפופי החצר מתירין את אמת המים. אבל במחיצה ממש מודה הוא דאינו נידון משום סילוק מחיצה ע"י עומד מרובה עד שיסתום את כולו, כמ"ש רש"י דצריך לבנותו עד שיקצרנה כמדת הקטנה. ואפי' נימא דס"ל להנפש חיה דבכל ענין נסתלקו המחיצות ע"י עומד מרובה, צ"ל דס"ל דכיון דרובו ככולו הו"ל כאילו בנה את המחיצה ע"פ כולו. אולם, לומר סילוק מחיצות פחות מעומד מרובה, אין שום מקום לומר כן.

וזאת למודעי דמה שס"ל להחזו"א סימן ס"ה ס"ק מ"ה אות א' וב' דרה"י נידון כמחיצה, זהו משום דס"ל שמושכין הכותל ממש למקום ההוא, כמו שאבאר לקמן את דברי החזו"א ס"ק ל"ו, אבל יש חידוש נוסף בדברי החזו"א ס"ק מ"ה אות ג' דרה"י חשוב כסתום, כמו שנבאר לקמן את דבריו.

פרק ט'

ביאור דברי החזו"א בהטעם שיכולין לצרף שני חלקי מחיצות שאינם עומדים בקו אחד לעשות עומד מרובה על הפרוץ

ומעתה נבוא לבאר את דברי החזו"א סימן ס"ה ס"ק כ"ג וס"ק ל"ו.

הנה, בקונטרס הנ"ל עמוד 327 הביא את דברי החזו"א האלו לענין מחיצה דחלקיה מרוחקין זה מזה, ובעמוד 332 כתב דיש לומר דלא מהני לצרף עומד שאינו עומד בקו ישר עם חלק הפרוץ, כיון דאין האויר עומד בקו ישר עם העומד א"א לסתמו על ידו. וכתב דבאמת החזו"א עצמו כתב בסימן א' ס"ק כ"ג לאסור כל שחלקי המחיצות מרוחקין זה מזה, אלא דשם בס"ק ל"ו חזר בו מזה והתיר אפי' היכא דמרוחקין זה מזה טובא. וכתב הקונטרס דאפשר לפרש את טעם ההיתר בב' אופנים: א. משום דאפשר לדון את כל העומד ככותל א' עקום וכולו מצטרף לסתום את הפירצה. ב. י"ל דבאמת אין שני חלקי המחיצות מצטרפים להיות מחיצה אחת, אבל מ"מ כיון דשתי המחיצות מצטרפות יחד לגדור את הרשות, נידון הדבר כעומד מרובה להתיר הפירצה. אבל כתב דא"א לומר כצד הב' אם נימא דביאור דין עומד מרובה דגודל הכותל מורה על האויר שיש לדונו כפתח, א"כ כל שאין העומד באותו הקו של הפירצה א"א לומר כן [אבל

כבר ביארנו לעיל שאין שום אחרון לומד כן דגודל הכותל מורה על הפירצה שהיא כפתח, אלא יש שכתבו שכיון שיש מחיצה כשירה בצדדין זה מורה שהפירצה נידונה כפתח].

עוד כתב בעל הקונטרס שם דנ"מ בין ב' הסברות דלצד הא' דנידון ככותל עקום הרי גם זוית הב' כזה (ז) ניתרת ע"י עומד מרובה, משא"כ לפי אופן הב', הרי זוית הב' אינה גדורה ע"י כותל הא' שהוא לפנים הימנה, וא"כ לית ליה אלא פס ד'. והנה, בחזו"א ס"ק ל"ו שם כתב דאין הזוית הב' ניתרת ע"י עומד מרובה אלא ע"י פס ד', א"כ מוכח דס"ל דאין הכותלים מצטרפים זה לזה לידון ככותל אחד, דא"כ היתה נידונה גם זוית הב' כעומד מרובה. וע"כ דס"ל דאין המחיצות מצטרפות לדונו ככותל א' עקום, אלא ס"ל דשני חלקי המחיצות מצטרפים לגדור את הרשות, אף שלא נעשה כותל א'.

ועפ"ז כתב דאם ננקוט כהחזו"א, דאינו נידון ככותל א' עקום, וגם ננקוט כהגר"ח והאבן האזל, דס"ל דהעומד צריך לעשות הפירצה כפתח, א"א לצרף שני חלקי מחיצות המרוחקין זה מזה להתיר מקום הפרוץ.

וכל דבריו אינם נכונים כלל, ולפענ"ד הוא לא עמד על שורש דברי החזו"א.

א. הנה, מה שרוצה להביא ראיה לסברתו ממה דבתחילה היה ס"ל להחזו"א בס"ק כ"ג לאסור אלא שאח"כ חזר בו בס"ק ל"ו, אינם מובנים דבריו, דהרי כתב בעצמו דלהחזו"א, דס"ל דהעיקר הוא שתהא הרשות מוגדרת וא"צ לעשות את הפירצה כפתח, אפשר לצרף שני חלקי מחיצות. וא"כ צריך להבין למה היה ס"ל להחזו"א בתחילה לאסור, וע"כ שהוא מטעם אחר לגמרי ולא משום סברת בעל הקונטרס.

ב. מה שרצה לומר דהחזו"א ס"ל דשני חלקי המחיצות המרוחקין זה מזה אינו נידון ככותל אחד עקום, דאל"כ גם הזוית הב' היתה ניתרת ע"י דין עומד מרובה ולא היה צריך לפס ד', תמוהין דבריו מאד. דכונת החזו"א היא דודאי אף היכא שנידון ככותל אחד עקום, מ"מ אין השטח הב' יכול להיות נותר מחמת עומד מרובה, כיון דאין השטח ההוא מוקף בעומד מרובה על הפרוץ. ואפי' אם נאמר דחלק הכותל שבזוית הב' הוא ככותל אחד עם הכותל שבשטח הא', לא סגי בזה להתיר את השטח הב', דסו"ס אין הוא מוקף במחיצות כהלכתו, דשטח שאינו בתוך היקף מחיצות של עומד מרובה ודאי שאינו נותר, אף שהוא תוך מקצת הכותל המצטרף לכותל אחר להיות עומד מרובה.

ביאור יסודו של החזו"א דהמחיצה משמש לכל השטח לפניו שהלאה ממנו

וזהו ביאור דברי החזו"א בס"ק ל"ו, שכתב וז"ל: "ונראה דה"ה כשחצירות רחבות עד שאם נחשוב כל חצר וחצר לבדה יהיה פרוץ מרובה בעקמומתן מ"מ כל שגדור בפתחן חשוב כגדור וה"ט דהעשוי כזה (ח) (ובחזו"א ציור ל"ג) לא גרע מעשוי כזה (ט) (ובחזו"א ציור ל"ד) דנראה דחשוב עומ"ר וכאילו נמשך קו מקצה האחד להשני כמבואר בהצורה" עכ"ל. נראה דזה כהקדמה למה שמבאר החזו"א אח"כ למה בחצירות רחבות נותר בעומד מרובה. והנה, הרי כתב החזו"א בפירוש דהוי כאילו נמשך מקצה אחד אל הקצה, וא"כ הרי ס"ל דצריך לצרף את שני הכותלים

למקום אחד כדי שיהני בו עומ"ר מטעם שנבאר. והטעם דבציור (לג) נמשך קו באלכסון, נראה שהוא משום דביאר החזו"א בסימן ע"ב ס"ק ה' דאלכסון נידון כאורך ורחב, וגם ביאר שם בס"ק ד' דהאלכסון נידון לפי בנין שאר הכותלים וכ"ש לפי בנין אותו הכותל עצמו. וע"כ בציור ל"ג, דשני קצותיו של הכותל הם זה כנגד זה באלכסון, הדין נותן לדונו כמחיצה באלכסון, והא דבאמצע שיפועו רחוקין חלקי הכותלים זה מזה לא איכפת לן, משום שמושכין קו באלכסון. וביאור הדבר, משום דהכותל אינו משמש למחיצה רק על מקום הכותל, אלא שהוא משמש כמחיצה על כל השטח שבתוך הרשות עד המחיצה שכנגדו, כזה (י), וכאילו יש מחיצה בכל השטח שלפניו, ולכן כשמגיעה המחיצה למקום הקו נעשתה היא כמחיצה אחת באלכסון.

ואחר שהגיע החזו"א ליסוד שהכותל משמש למחיצה על כל השטח לפניו עד מחיצה שכנגדו, ממשיך החזו"א, וז"ל וכן אם גדר אחת מהן בראשו כגון בראש הדרומי עד שהחצר ההולך מזרח ומערב גדר רובו כזה (יא) (ובחזו"א ציור לה) שאם נחשוב הגדור עד סוף הגדר שבראשו כזה (יב) (ובחזו"א ציור לו) יהיה רובו גדור שתייהן מותרות בפס ד' עכ"ל. והיינו שכאן אין אנו מושכין קו באלכסון, אלא אנו מושכין קו ישר כזה (יב) (ובחזו"א ציור לו), כמו שמבואר בציור, משום דאין הקצות מכוונים כלל זה כנגד זה, אבל מ"מ אנו יכולין למשוך קו ישר. והטעם הוא משום דהמחיצה שבראש הדרומי משמשת כמחיצה על כל השטח שלפניו, וא"כ הרי היא מגיעה למחיצה של החצר ההולכת מזרח ומערב, וממילא נעשה שטח חצר ההולך מזרח ומערב גדור ברובו. אבל את הזוית הדרומית א"א להתיר מחמת עומד מרובה, דסו"ס הרי הוא מחוץ להיקף של עומ"ר.

לבאר למה בתחילה היה ס"ל להחזו"א שאין מצרפין שני חלקי מחיצות ואח"כ

חזר בו וס"ל דמצרפין שני חלקי מחיצות

ולענ"ד לבאר למה בס"ק כ"ג עדיין לא נחית החזו"א לסברא של משיכת קו, ובס"ק ל"ו נראה שהוא סבור דהוא מילתא דפשיטא לומר כן, משום דהוא ביאר בכמה מקומות דעומד מרובה שאינו משמש כמחיצה במקומו א"א שהוא ישמש למחיצה על מקום שלהלן מזה. עיין מש"כ בסימן ס"ה ס"ק מ"ה אות י"ח ואות כ"א, והוא היה סובר דאם המחיצה אינה מועיל למקום המחיצה שוב אין היא מועילה לשטח שלפניו. וזהו שכתב בס"ק כ"ג דכזה (יג) (ובחזו"א ציור כט) אסור, וז"ל: "וה"ט שאם באנו לדון על החצר שהולך מזרח ומערב יש לו רק ב' דפנות שלימות צפונית ומערבית ודופן המזרחי פרוץ מרובה וכו' ודופן דרומית עומ"ר, אבל הרי יש כאן פירצת עשר ואע"ג שגדור עוד כנגד הפירצה ה' אמות כיון שהן מופלגין אינן מצטרפין ושיעור הפלגה נראה דבג' טפחים, ולפי"ז בחצר שדופן אחד מתעקם כזה (יד) (ובחזו"א ציור ל) אסור כל שיש מקום העקמומית עד דופן המערבית יתר מ' וכן אם הפירצה פחות מ' אלא שהוא יתר על העומד כו' " עכ"ל.

ונראה שמה"ט לא היה ס"ל להחזו"א שיכולים למשוך קו מדופן שבמקצוע הדרומי עד מקום העקמומית, וא"כ תהיה עכ"פ החצר ההולכת מזרח ולמערב סתומה במקום העקמומית, כזה (טו).

משום דכיון דאין הוא נידון כמחיצה המתרת במקומו בזוית הדרומית שוב אין הוא מתיר גם נגד העקמומית, ולא שייך לומר את הסברה שמושכין קו. אבל בס"ק ל"ו חידש החזו"א דאנו דנין על שתי החצירות יחד כרשות אחת, שכתב שם דכזה (טז) (ובחזו"א ציור לב) מותר, וז"ל ואע"ג שאם נידון על חצר אחד כגון אם נידון על ההולכות מזרח ומערב הרי יש בה פירצה יותר מ' מ"מ כיון שדפנות נמשכין מצדי הפירצה הוא החצר ההולכות צד דרום ובין הדפנות בראשן פחות מעשר חשוב כסתום עכ"ל. והנה, כאן עדיין הוא לא היה צריך לחדש את הדין של משיכת קו, כיון שיש בחצר הולך מזרח ומערב עומ"ר אלא שיש בה פירצה יתר מעשר, א"כ אין צריך למשוך שם מחיצה, אבל הוא חידש כאן דע"י הדופן של צדי הפירצה אנו מושכין את הרשות עד סוף חצר הדרומי ושם היא נפרצה פחות מעשר, וא"כ בהצטרף שתי המחיצות מהצד הדרומי הרי נפרצה היא פחות מעשר.

אבל אחר שכבר הגיע החזו"א ליסוד דהיא נעשית רשות אחד ע"י הכותל הנמשך מצדי הפירצה ומצרפין את שני חלקי הכותל, והביא ראיות לזה מהסוגיא, שוב הוסיף החזו"א דה"ה כשיש פרוץ מרובה על העומד במקום העקמומית, מ"מ נידון מקום העקמומית כעומד מרובה על הפרוץ, משום שמושכין קו מזוית הדרומי עד מקום העקמומית כזה (יב) (ובחזו"א ציור לו). ואף שבמקומו בזוית הדרומית לא נידון הכותל בעומ"ר, מ"מ כיון שהיא רשות אחת, שוב יכולין למשוך קו עד מקום העקמומיות כדי שיהא נידון שם כעומ"ר.

היוצא לנו מזה, דכדי שיהיו יכולים למשוך ולצרף שני חלקי מחיצות לעשות עומד מרובה על הפרוץ כתב החזו"א שני יסודות. א. דע"י הדופן שנמשך מצדה של הפירצה ומחברה עם הדופן השני נעשים שני חלקי הרשות כחצר אחת, וע"כ אין אנו דנין על מקום זה לבדו אלא בצירוף חלק המחיצה השני לעשות עומד מרובה. וכן שלא לחשוב מקום זה בפנ"ע כנפרצה, כיון שהרשות הולכת הלאה עד חלק המחיצה השני. ב. שכח המחיצה הולך בכל השטח לפניו, וע"כ אנו מושכים את כח המחיצה השני עד חלק המחיצה הא' ועושים שם קו כזה (יב) (ובחזו"א ציור לו), וממילא נעשה שם עומד מרובה על הפרוץ. אבל בזוית המחיצה הב' עדיין נשאר פרוץ מרובה על העומד, ונותר בפס ד'.

ונראה דהא דמושכין קו היה ס"ל כן להחזו"א לדבר פשוט גם בס"ק כ"ג, וכמו שביאר בס"ק כ"ד שם, וכמו שבארנו. וכן מבואר מדבריו בסימן ע"ג אות ה' בסתם באלכסון מכאן ומכאן וסוף הכתלים זה כנגד זה נידון בעומ"ר. ואע"ג שהמקום הנאחז בין ב' כותלי אלכסון אין לו עומד למזרח, כיון שבמקום הרחב בין ב' הכתלים הישרים איכא עומ"ר במזרח מותר גם בין ב' כותלי אלכסון, כיון דמיקרי עומ"ר כיון שהפירצה ביניהם פחות מהעומד ע"ש. והיינו דהעומד מועיל לשטח שלהלאה ממנו, ושם מהני אף שאינו עומד מרובה במקום המחיצה, ושוב מותר גם המקום שאצל המחיצה כיון שהוא בתוך ההיקף. וכל מה שכתב החזו"א אינו מקושר עם שיטתו הידוע דרה"י נחשבת כסתימה וכמחיצה, דכאן יש לנו מחיצות ממש.

היוצא לנו מזה, דהא דשני חלקי מחיצות נידונים ככותל אחד, אינו מוסיף היתר היכא דהשטח ההוא אינו בתוך ההיקף של עומד מרובה, ואם השטח שלפניו מוקף בעומד מרובה על הפרוץ, אינו מגרע את ההיתר, אף אם לא נחשוב את שני חלקי המחיצות ככותל אחד,

מהטעמים שביארנו לעיל. אבל האמת היא דנחשבים הם ככותל אחד, וכמו שהבאתי לעיל מדברי הש"ע הרב בקונטרס אחרון סימן שמ"ו.

דבר תמוה הוא לומר דאם שני חלקי מחיצות רחוקים זה מזה ד' טפחים שוב אין יכולין לצרף אותן

ומעתה לא אוכל להבין מה שהביא הקונטרס עמוד 324, וז"ל: "ומהגר"ש מילער שליט"א שמעתי שראוי להחמיר כל שחלקי הכותל רחוקים ד' טפחים זה מזה שהרי זהו שיעור רשות וא"כ כבר אפשר לומר שהשטח שביניהם נחשב כרשות אחר עם חשבון חדש של עומד מרובה" עכ"ל. הלא החזו"א ס"ק ל"ו שולל לגמרי סברא זו, וזהו טעמו שס"ל דיכולין לצרף שני חלקי מחיצות לעשות עומד מרובה, משום שהוא רשות אחד. וכי תעלה על דעתך דלדעת החזו"א יכולין לצרף מחיצות משתי רשויות לעשות עומד מרובה על הפרוץ.

וביותר תמוה מה שהסביר הקונטרס את דברי הגר"ש מילער: "שהבינו בדין עומד כדעת הגר"ח ומשו"ה לא רצו להקל אלא באופן שנוכל לדון את כל הכותל כהמשך אחד" עכ"ל. הלא הגר"ש מילער אמר שהוא חושש שהוא רשות אחרת ולא משום שאינו כותל אחד, ואין להעמיס בכונתו דר"ל שצריך שיהא כותל אחד, דאם ננקוט שהוא רשות אחת, כמו שהוא פשוט, דרשות שהיא מתעקמת עדיין נשארת רשות אחת, א"כ ליכא שום סברא דשיעור הפלגה, שהוא שיעור רשות, שזה גורם שיהא נידון ככותל אחר, מאחר דסו"ס הם ברשות אחת. וגם לא שייך לומר מסברא בעלמא שזהו שיעור הפלגה, דמה שייך לומר סברות מעצמינו בדבר שהוא הלכה למשה מסיני. וכבר הבאנו מדברי הש"ע הרב דבכל ענין שמתרחק נידון ככותל אחד ואין שום שיעור לדבר [לבד מה שביארנו לעיל, דליכא שום פלוגתא בענין זה בין הגר"ח ולחזו"א. וגם הגר"ש מילער לא אמר לו שאיכא פלוגתא בזה בין החזו"א והגר"ח, ובעל הקונטרס המציא את זה מעצמו].

ונלע"ד דלפי מה שביארנו, דאף מה שהיה ס"ל להחזו"א בתחילה בס"ק כ"ג דצריך שלא יהא מופלגין זה מזה ג' טפחים, וביארנו דהחזו"א שם היה ס"ל שהן שתי רשויות נפרדות עד שחזר בו בס"ק ל"ו, זהו רק משום שאם נחשוב אותו לשתי רשויות, נמצא דכל אחת פרוץ מרובה על העמוד או נפרץ יתר מי' והוא כרמלית. משו"ה א"א למשוך את המחיצה על מקום שלהלאה ממנה מאחר שאין היא מחיצה המתרת במקומה, וצריכין אנו לסברא של כל אחד מסייע לחבירו [הגם שביאר החזו"א בס"ק מ"ה אות ו' דאמרינן את הסברא דכל אחד מסייע לחבירו, מ"מ בציוור הנ"ל עדיין לא הגיע החזו"א למסקנא זו]. אבל באופן דרשות הב' מתרת במקומה, כתב שם להדיא בס"ק כ"ד דכיון שמועילה למקומה יכולין למשוך את המחיצה גם על מקום המתעקם, דודאי חשוב כרשות אחת. וז"ל שם מיהו כ"ז כשאין לאחר העקמומית עומד אבל כשגדר עומד של הפתח כגון שיש מן העקמומית עד דופן המערבית ט' וגדר ה' כיון שיש למבוי ההולך דרום וצפון ג' דפנות חשוב גם המבוי ההולך מזרח ומערב כסתום מג' רוחות, ואפי' אם יש מעקמומית עד דופן המערבית יתר מי' עכ"ל. והיינו משום דכה"ג פשיטא שהיא

רשות אחת, וא"כ יכולים למשוך את המחיצה הדרומית עד מקום העקמומית. והיינו דזה פשיטא דרשות המתעקם כזה (יז) חשוב רשות אחת, והכותלים מצטרפין זה לזה, כיון שהוא מתיר במקומו.

להס"ד שהיה ס"ל להחזו"א דאין מצרפין שני חלקי מחיצות מ"מ היכא

שהפירצות מתוקנים בצוה"פ מודה החזו"א גם בהס"ד שמצרפין שני חלקי מחיצות

ועפ"ז נלע"ד דציור י"א (בחזו"א ציור לה), שהיה ס"ל להחזו"א בס"ק כ"ג לאסור, מ"מ במקום שמגודרות כל הפירצות בצוה"פ, ואין אנו צריכין לדין עומד מרובה על הפרוץ אלא שלא לומר אתי רבים ומבטלי מחיצות, א"כ כיון דבלי הבקיעה הרי צוה"פ מחיצה גמורה, וא"כ נעשה כלו כרשות אחת, וא"כ ודאי שמצרפין את חלקי העומד מכמה מקומות להיות עומד מרובה על הפרוץ, מאחר דהיא רשות אחת. וזהו גם לפי סברת החזו"א בס"ק כ"ג.

ואין לומר דבקיעת רבים מבטלת את הצוה"פ וממילא הוי מקום האסור, ושוב א"א לצרף שני חלקי מחיצות משתי רשויות. זה אינו, דהכלל הוא דבתחילה אנו חושבים על כח המחיצות בלי הבקיעה, וממילא א"א להבקיעה לבטלו, דהרי מטעם זה מהני צוה"פ לפירצה יותר מעשר ומצרפים עי"ז שתי מחיצות להיות עומד מרובה על הפרוץ, ואין אומרים דבתחילה תבטל הצוה"פ ע"י בקיעת הרבים, ושוב לא יהיו מחיצות מאחר שהן פרוצות יתר מעשר. וע"כ דאנו אומרים להיפך, מאחר דבלי בקיעה הרי הצוה"פ מצרפת שני חלקי מחיצות ונעשה עומד מרובה על הפרוץ, שוב א"א לבקיעת רבים לבטלה.

פרק י'

בדברי הפשר חזון שמפרש את דברי החזו"א בדין צירוף מחיצות

והנה אחר שכתבנו כל זאת אתי לידי ספר פשר חזון, שהוא לבאר ולפרש את דברי החזו"א, וראיתי שבכמה נקודות לא נחית לפרש את דברי החזו"א כמו שביארנו, ויש דוחק בדבריו, כמו שנבאר. ואגב אבאר בס"ד כמה נקודות חשובות בדברי החזו"א.

הנה, החזו"א ס"ק ל"ו דן בשני ענינים בתחילה דיבר מחצר עקומה שבעקמומותה יתר מעשר ובראשן פחות מעשר דנידון כסתום וכתב ההסבר דכיון דהדפנות נמשכין מצידי פרצתה ובראשן פחות מעשר חשיב כסתום. ואח"כ הוסיף החזו"א נידון שני דה"ה כשהחצירות רחבות עד שאם נחשוב כל חצר לבדו יהיה פרוץ מרובה בעקמומותה מ"מ כל שגדר בפתחן חשוב כגדור, וכתב החזו"א ההסבר שם ציור ח' (ובחזו"א ציור לג) משום דנחשב מחיצה באלכסון. והפשר חזון מסביר שכוונתו היא דכיון דנחשב באלכסון הרי בצירוף שני העומדים יש עומד מרובה על הפרוץ. וקשה על דבריו, דבציור כזה (יה) שאין הקצוות מכוונין זה נגד זה, לא שייך לומר דנחשב באלכסון, כמו שהקשה הוא בעצמו על החזו"א שם. ואח"כ כתב החזו"א ציור י"א (ובחזו"א ציור ל"ה) וכן אם גדר אחת מהן בראשו, כתב הפשר חזון דכונת החזו"א בציור זה דהכא א"א למחשב

הרשות באלכסון דהא בדופן מזרח לא יהיה עומד מרובה וא"כ ע"כ להזדקק למשנ"ת ריש הסעיף דכיון דנמשכין מהפירצה דפנות דבסופן יש עומד למעט הפירצה שלא תהיה מרובה על כללות העומד לא חשוב פרוץ מרובה ומשו"ה בעי פסין לב' החצירות עכ"ל.

וקשה על דבריו, דבציור ל"ה מה איכפת לן דבמזרח ליכא עומד מרובה, והרי כיון דבדרום איכא למיחשב באלכסון איכא ג' מחיצות עומד מרובה, וצד המזרח א"צ להיות עומד מרובה על הפרוץ. ובכלל קשה על דבריו, שהרי התחיל החזו"א (ציור טז) (ובחזו"א ציור לב) ושם א"א לחשוב את המחיצה כאלכסון כשפרוץ מרובה בעקמומותו, כמו שכתב הפשר חזון בעצמו. ולפי דבריו ציור ל"ה דומה ממש לציור ל"ב, וצריכין אנו להסבר שכתב בתחילת הסעיף לענין יתר מעשה, דכיון דנמשכין מהפירצה דפנות דבסופן יש עומד למעט הפירצה נידון כסתום. וא"כ למה הפסיק החזו"א בציור ל"ג, שאינו מהענין כלל, ושוב חזר לציור ל"ה שהוא כציור ל"ב. ובכלל קשה, הרי משמע מדברי החזו"א דלענין פרוץ מרובה בעקמימות הוצרך להוסיף ביאור, ולא סגי ליה בביאורו שכתב בתחילת הסעיף לענין יתר מעשה.

וע"כ מוכרחים אנו לפרש את כוונת החזו"א דלא כהפשר חזון אלא כמו שביארנו לעיל, דבציור ל"ה א"א להחשיבו כמחיצה באלכסון כיון שאין הקצוות זה כנגד זה. והחזו"א הקדים את ציור ל"ג לבאר למה חשוב עומד מרובה בציור ל"ה, משום דבציור ל"ג כדי שתהא מחיצה באלכסון צ"ל שכח המחיצה הולך בכל השטח לפניו, וע"כ ה"ה בציור ל"ה אנו מושכים את כח המחיצה השני ביושר עד חלק המחיצה הא', ועושים שם קו כזה (יב) (ובחזו"א ציור לו), וממילא נעשה שם עומד מרובה על הפרוץ. אבל בתחילת הסעיף, כשדיבר החזו"א מפירצה יותר מעשה בעקמימותו, לא הצריך למשוך את המחיצה למקום העקמימות, כיון דבאמת יש שם מחיצה עומד מרובה, רק שהוא פרוץ יותר מעשה, וכיון שהפירצה מגיע לבסוף למקום סתום אין זה נחשב כפירצה.

פרק י"א

לבאר יסודו של החזו"א דרה"י משמש כמחיצה, דאין כונתו דאור רה"י נחשב כמחיצה, אלא דהקצות של הרשות במקום שמבדיל בין העולם הכללי להרשות רק שם נחשב כסתימה

והנה, אחר שהגענו להבין את היסוד שכתב החזו"א, דהכותל אינו משמש רק למחיצה על מקום הכותל לבדו, אלא הוא משמש כמחיצה על כל השטח שבתוך הרשות עד המחיצה שכנגדו, כזה (י), וכאילו יש מחיצה בכל השטח שלפניו, ולכן כשמגיעה המחיצה למקום הקו נעשית היא כמחיצה אחת, עלה בידינו בס"ד לבאר כמה יסודות בדברי החזו"א.

הנה, בסימן ס"ה ס"ק מ"ה אות א' כתב החזו"א דחצר העשוי כזה (יט) (ובחזו"א ציור מ) שתיהן מותרות שהחצר המזרחית יש לה ג' מחיצות ופס ברוח רביעית וא"כ חצר המערבית חשוב ג"כ כגדור ברוח רביעית כשיעור שהוא פתוחה לחצר המזרחית וכו' וזה נלמד מחצר קטנה שנפרצה

לגדולה למאי דמוקמינן לה בנכנסין כותלי קטנה לגדולה ע"ש. והוסיף שם באות ז' דאפי' כזה (כ) (בחזו"א ציור מט) שתייהן מותרות דחצר המערבית חשוב פתחו כפת לחצר המזרחית וכו' וזה נלמד מחצר קטנה שנפרצה לגדולה וכו' ולא חשוב השטח שבין כותל מזרח של חצר הגדולה וכותל הנכנס ככרמלית מפני חסרון פס, וממילא יהיה כל השטח החצר כרמלית שאין לו רק ג' מחיצות ורוח הד' פרוץ מקצתה לחצר הפרוצה לרה"ר ומקצתה לכרמלית, וע"כ דתרווייהו מסייעות זו את זו וחשוב כמחיצות עכ"ל.

והנה, מרגלא בפומייהו דרבנן, וכן הוא סוגיא דעלמא, דהחזו"א חידש כאן דאור רה"י נחשב כמחיצה, משום דרה"י הוא דמליא, וכיון דהשטח של החצר הגדולה במקום שנכנסין כותלי הקטנה הוא כרה"י של ג' מחיצות כזה (כא), ע"כ נחשבין הם כגיפופי לחצר הגדולה.

ביאור שיטת החזו"א להתיר רה"ר מחמת שהרצועה נמשך מחצר המוקפת

אבל מעודי נתקשיתי, דדבר חידוש כזה דאור רה"י נחשב כמחיצה היה צריך להיות מבואר בראשונים. אכן, אחר שהגיענו למש"כ החזו"א בס"ק ל"ו עלה בדעתי דמעולם לא עלה על דעת החזו"א לומר דאור רה"י נחשב כמחיצה. וראיתי דגדולים וטובים ממני טעו בכונתו מחמת שלא ראו את המכתבים של החזו"א בענין זה. דהנה, החזו"א בסימן ק"ז ס"ק ג' הקשה על מש"כ התו' דלר"י, דס"ל שתי מחיצות דאורייתא, חייב לעומד באמצע הפילוש, וז"ל: "אבל קשה כיון דבין המחיצות הוי רה"י א"כ הוי כסתום ע"ש. וכן כתב שם באות ה', וז"ל וכיון שרחוב ב' הוי רה"י גם רחוב א' וג' נעשין רה"י דמה שהן פתוחות לרחוב ב' הוא כמחיצה שרחוב ב' הוא כחצר המוקפת עכ"ל. מבואר מזה דהוא נקט בפשיטות דרה"י חשוב כמחיצה.

אבל בספר שלום יהודה נדפסו חילופי מכתבים בענין זה בין החזו"א להגאון ר' אליעזר פלוצינסקי ונדפס גם בספר אשד הנחלים. ע"ש בתשובה ג' ובהערה ע"ו, וכעת כבר נדפס גם בספר שו"ת חזו"א סימן תפ"ו, שהחזו"א מבאר את כונתו, וז"ל: "וכנראה מדברי כת"ר דהרצועה והחצר ב' רשיות הן והרצועה משגת כח רה"י מפני שאור רה"י מקיפה וכו' אבל יותר פשוט שהרצועה וחצר אחת והמחיצות היותר חיצונות הן הן הגובלות וכו' אמנם עיקר סברת התוס' קשה דהספר מחזיק בפשיטות דאמצע הפילוש וחוצות היוצאות חצר אחת בתמונה מעוקמת ואם הן סתימות בסופן בכל סביבותיהם הן הנה המחיצות שאמרה התורה הגדורות את שטח המוקף שלא יתערב עם העולם המקיפו וזה הוא רה"י והיינו דקשיא ליה להספר בסימן ק"ז סק"ג עכ"ל.

ובסימן תפ"ז הוסיף החזו"א להסביר למה החשיב רה"י של שתי מחיצות לר"י כסתום, וז"ל: "ב' מחיצות לר"י סותמין את הרביעית ואת השלישית ויש כאן סתימה דינית כעומד מרובה על הפרוץ לדידן וכג' מחיצות עכ"ל. ע"ש שם בסופו, וז"ל: "מש"כ לעיל דב' מחיצות גודרים גם השלישית והרביעית אין הכונה גדר מציאותי אלא גדר דיני דמקום החבוי בין ב' מחיצות זו כנגד זו נעשה חטיבה מיוחדת והתיחדו נכרת ומספקת לדין רה"י שהרצון להבדיל את מקום הזה מהעולם הכללי המקיפו ע"ש. וה"ה לדידן, דס"ל ג' מחיצות דאורייתא, כתב החזו"א דברים

מפורשים שרק המחיצות שבסופן נחשבת כמחיצה, כמ"ש בשו"ת החזו"א סימן תפ"ו, וז"ל: "והרי אנו חוזרים לצייר הדבר וכו' ואין לומר שפירצת ד"ו נפסדת בבקיעת רבים שהרי אין פירצה זו נחשבת כסתומה מעולם אלא מחיצות החצר הן מחיצותיה" ע"ש.

ובעל שלום יהודה הודה לו שטעה בכונתו, כמ"ש במכתב ד' נדפס בספר אשד הנחלים, וז"ל: "אבל הספר הטעני לומר דאין הרצועה נחשב כחצר אחת עם החצר הגדולה כי אם דהרצועה נידון בפני עצמו שאין לו אלא שתי מחיצות, והא דנידונית כרה"י הוא מפני האויר רה"י של החצר הגדולה שמקיפה".

אבל הרי לפנינו דברים ברורים ומפורשים דלא עלה מעולם על דעת החזו"א דאויר רה"י נחשב כמחיצה, אלא ס"ל רק דקצוות של הרשות, במקום שמבדיל בין העולם הכללי להרשות, רק שם נחשב כסתימה.

וראיתי באשד הנחלים שם אות ע"א, שכתב שנראה מדברי החזו"א האלו שלמעשה חזר בו כאן לבאר קצת אחרת ממה שכתב בספר חזו"א סימן ק"ז ס"ק ה' דשם כתב הלשון דכיון שרחוב ב' היא רה"י גם רחוב הא' הוא רה"י שהרי יש להן מחיצות דמה שהן פתוחות לרחוב ב' הוא כמחיצה שרחוב ב' הוא כחצר מוקפת. וכאן כתב שאין הביאור שרחוב ב' ורחוב א' הוי שני רשויות אלא הכל רשות אחד והמחיצות היותר חיצוניות הן הן הגבולות ע"ש.

ותמהני עליו, וכי אין החזו"א נאמן בעצמו לפרש את דבריו בספרו, והרי בכל המשך המכתב כתב שזה היה כוונתו בספרו. וכנראה שנתקשה האשד הנחלים בלשון החזו"א, שכתב דרחוב הב' הוי כחצר מוקפת, משמע דעצם הרחוב הוי כמחיצה. אבל נראה לפרש מש"כ החזו"א בספרו שרחוב הב' הוי כחצר מוקפת, רצונו לומר דאף שהרחוב הב' יש לו פירצות כנגד הרחוב הא', מ"מ כיון דשם יש לו עומד מרובה, הוי כמוקפת הפירצה ההוא במחיצה ממש, וממילא גם הרחוב הא' יש לו מחיצות. אבל אין כונת החזו"א לומר דעצם הרחוב נחשב כמחיצה.

וראיתי בקובץ שערי לימוד, שיצא לאור בשנת תשס"א, ושם נדפסו לראשונה מכתבים של החזו"א בענין זה ובסופו נדפס משא ומתן בדברי החזו"א. ושם באות ו' נתקשה הכותב במש"כ החזו"א סימן ק"ז ס"ק ה' דאף למש"כ התוס' דאמצע הפילוש הוי רה"י היינו דוקא לר"י אבל הכא לרבנן קיימין ועוד דהכא עדיף דלרחוב הב' יש ג' מחיצות. וביאר החזו"א במכתב את כונתו, דרק ב' מחיצות לר"י אין בכחם לעשות את אמצע הפילוש לרה"י משא"כ ג' מחיצות לרבנן, והקשה הכותב כיון דסוף סוף החוצות שהוא רה"י משמשות במקום המחיצות, א"כ מה לי אם נעשית ע"י ב' מחיצות לר"י או ע"י ב' ולחי לרבנן, הלא סברת רה"י חשוב כמחיצה היינו משום דלא בעינן מחיצות בפועל אלא שלא יהא פרוץ לרה"ר או לכרמלית וכל שהוא פתוח לרה"י הרי אינו פרוץ והוא כסתום עכ"ד.

אבל למש"כ לא קשה כלל על החזו"א, וכולם לא עמדו על דבריו, דהרי אין סברת החזו"א מטעם שכתב הכותב, אלא הטעם הוא כמו שביאר החזו"א בעצמו, דהקצוות של הרשות, במקום שמבדיל מן העולם, הוי סתימה דינית כעומד מרובה על הפרוץ לדין, וכג' מחיצות, והרי הוא כאילו יש מחיצה שם, דכמו גבי עומד מרובה על הפרוץ הוי כאילו יש מחיצה במקום הפרוץ ה"ה בשתי מחיצות לר"י הוי כאילו יש מחיצה ברוח שלישי ורביעי. ע"כ הבין החזו"א דכמו

דנחשבת רוח הרביעית כמחיצה לגבי מקומה, ה"ה דנחשבת היא מחיצה לכל השטח שכנגדה, ואף לגבי השטח שהולך להלאה ואינו בתוך שתי המחיצות. ולזה כתב החזו"א דהתוס' הבינו דהסתימה שנעשית ע"י שתי מחיצות הוי סתימה קלישא ולא נחשב כמחיצה אלא לגבי מקומו ולא לגבי השטח שמחוץ להמחיצות משו"ה ס"ל להתוס' דבאמצע הפילוש הוי רה"ר לר"י, משא"כ היכא דיש ג' מחיצות עומד מרובה דאז הפירצה שבאלו המחיצות נחשב כסתימה והוי סתימא מעלייתא יודו התוס' דהוי מחיצה סתימה אף לגבי שטח שהולך להלאה. וזו סברא ברורה, ואשכחן סברא כזו בכמה מקומות בדיני מחיצות, שכמה מיני מחיצות הם גרועים וכמה מיני מחיצות הם חזקים ומועילים יותר.

ושם בסימן תפ"ו (ד"ה והרי) הוסיף החזו"א דגבי ג' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ אין שום סברא דדין הרצועה היוצאת ממנה נשתנה מחמת בקיעת הרבים בזמן שהחצר עצמה נשארת רה"י ועיקר הדין דבלא בקיעת רבים הרצועה רה"י מבואר בגמ' ח' א' בנפרצה חצר כנגדו ע"ש. ולענ"ד נראה לומר, סברא פשוטא דיש חילוק בין שתי מחיצות לר"י באמצע הפילוש, דבזה ס"ל לתוס' דלא מהני הסתימה לגבי אמצע הפילוש, משום דאמצע הפילוש אינו בתוך שתי המחיצות, אבל כשיש ג' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ ורצועה יוצאת ממנה הרי גם הרצועה היא בתוך ג' המחיצות, דע"י המחיצות של הרצועה הרי נמשכה הרשות למקום הרצועה משו"ה הוי רה"י. משא"כ באמצע הפילוש לר"י, הרי באמצע הפילוש ליכא שום מחיצה, דנימא דשתי המחיצות נמשכות גם לאמצע הפילוש. ולפי"ז לא נצטרך לחלק בין שתי מחיצות לר"י ולג' מחיצות לדין מחמת חוזק כח המחיצות, אלא משום דלדין לעולם נמשכה הרשות לתוך הרצועה ע"י המחיצות, וממילא מהני הסתימה של החצר הגדולה גם להרצועה. והחזו"א ס"ל מסברא דגם בשתי מחיצות לר"י הו"ל להתיר לאמצע הפילוש, אבל התוס' אפשר דהם מחלקים בכך, ואולי נתכוון החזו"א לזה.

ובעיקר הדבר, מה שס"ל להחזו"א דלר"י דשתי מחיצות דאורייתא, גם הרוח הג' והד' נחשב כסתום, צריך לברר אם הוא דבר מוסכם מדברי המפרשים האחרים. אבל גבי עומד מרובה על הפרוץ הוא דבר פשוט ומוסכם דהפירצה נחשבת כסתום, וא"כ אם נימא דגבי שתי מחיצות דאורייתא אין נחשב הרוח הג' והד' כסתום, פשוט מאד דמה שס"ל להתוס' דאמצע הפילוש נחשב כרה"ר הוא רק לר"י, דאיכא רק שני מחיצות דאורייתא וממילא ליכא סתימה באמצע הפילוש, אבל כשיש ג' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ לחכמים, הדבר פשוט כמ"ש החזו"א, דרצועה היוצאת ממנו הויא רה"י.

פרק י"ב

ביאור דברי החזו"א דחצר שמקצתו נפרצה לרה"י ומקצתו לכרמלית הוי כגפופי משום שמושכין המחיצה עד מקום הפירצה

ומעתה נחזור לדברי החזו"א סימן ס"ה ס"ק מ"ה אות א' ואות ז'. הנה, באות א' ציור (ט) (ובחזו"א ציור מ) שחצר המזרחית חשוב כמחיצה לגבי חצר המערבית אין הפירוש שהוא מחשיב

את האויר של החצר המזרחית לגיפופי לחצר המערבית, אלא כונתו היא שהחצר המזרחית יש לה סתימה בשני מקומות, הן בצד המזרחי, ששם יש כותל ממש, והן בצד המערבי, ששם יש לה פס ד' ודינו כסתום בכל אותו הקו של הפס. ואותן שתי הסתימות יכולות ליחשב כגיפופי כלפי החצר המערבית. ובאות ז' (ציור כ) (ובחזו"א ציור מט) צייר החזו"א באופן שחצר המזרחית אין לה פס ד' וכתב דחצר המערבית חשוב פתחו כפס לחצר המזרחית ע"ש, ושם א"א לומר דמקום הפתח חשוב כסתום ומשו"ה נחשב כפס, דהלא א"א לחשוב כסתום בלי שום פס. וע"כ צריך לומר דכוונתו היא דמושכין את הדופן המערבית של החצר המערבית עד הפתח שלה שהוא כנגדה, והוי כאילו יש שם כותל ממש, ומשו"ה נחשב הוא כפס לחצר המזרחית. נמצא דאין כונתו לומר דאויר רה"י נחשב כמחיצה, אלא שיש שם כותל ממש. וטעם הדבר הוא כמו שבארנו את דבריו בס"ק ל"ו, דהמחיצה של הרשות משמשת כמחיצה על כל השטח שלפניה, וממילא הוי כאילו יש מחיצה במקום שצריך לסתום.

ומה שכתב החזו"א שם, וז"ל ואע"ג דחצר כל שלא תיקן בה פס הוי כרמלית והו"ל חצר המזרחית פתוחה חציה לרה"ר וחציה לכרמלית ע"ש. נראה מזה שא"א לדנו כפתח אלא אם החצר נחשב רה"י, כוונתו לומר דאם היתה כרמלית, א"א למשוך את הכותל המערבי עד פתחו להתיר את החצר המזרחי, כיון שמפסיקה ביניהם כרמלית, דהכלל הוא דאין המחיצות יכולות להתיר את המקום שלהלאה מהן אלא אם הן מתירות את מקומן. אבל אם מפסיקה כרמלית ביניהן אין אנו יכולין למשוך את הכותל עד מקום הפתח. ומשו"ה הוצרך החזו"א לבאר מדוע אין החצר המזרחית נחשבת ככרמלית, משום דתרווייהו מסייעות זו את זו, ע"ש.

ובאמת, אף במש"כ החזו"א אות א' (יט) (בחזו"א ציור מ), אני חוכך לומר דאף שחצר המזרחית יש לה פס ד' בצד המערבי, אין אותה הסתימה משמשת כפס לחצר המערבית, כיון שאין זו סתימה מציאותית אלא דינית, היא נחשבת כסתימה רק ביחס למקום שלפנים ממנה ולא ביחס למקום החיצון. לכן נראה דגם בציור מ' כוונת החזו"א היא דמושכין את הכותל שבצד המזרחי עד מקום הפתח המערבי, ומשו"ה נחשב הוא כפס לחצר המערבית. ומה שהוצרך לומר דחצר המזרחית יש לה פס הוא רק כדי שהיא תהיה רה"י, וממילא יכולין למשוך את כותל המזרחי עד הפתח המערבי.

והנה, גם ביתר הציורים שכתב החזו"א בס"ק מ"ה אין שום ציור שנצטרך לומר לגביו דאויר רה"י נחשב כמחיצה, שהרי בכל מקום יש בסופה של הרשות או מחיצה ממש או פס ד', וע"י הפס נחשב הקצה של הרשות כסתום ע"י מחיצה. ואותה סתימה שנחשבת כמחיצה יכולה לימשך בכל השטח שכנגדה, וע"י נחשב כמו דאיכא מחיצה שם. כגון באות ד' בציור מ"ה, שיש פירצה בכותל דרומי, שמסתפק החזו"א אם מצטרפת הפירצה שלחצר חברתה עם הגדור להיות עומ"ר, וכתב דמסתבר דמצטרף. אין כוונתו לומר דמקום הפירצה, שהוא העקמימות, כיון שהוא רה"י נחשב כסתימה, אלא כוונתו היא דבחצר המערבית בצד דרום איכא שם פס ד', ונחשב כסתום בכל הרוח ההיא, ע"כ מושכין את הסתימה ההיא עד מקום העקמימות, דכמו שיכולין למשוך מחיצה ממש לכל השטח שלהלאה ממנה, ה"ה שיכולין למשוך סתימה שדינה כמחיצה. וממילא מצטרף הוא עם כותל הדרומי של החצר המזרחית. אלא שלא ברירה ליה כ"כ

בעניין עומד מרובה שמחיצותיו מסתובבות הנה והנה ואינו עומד בקו אחד רעא

אם יכולין לעשות עומד מרובה ע"י צירוף מחיצה שאינה מחיצה מציאותית אלא שדינה כסתום עם מחיצה ממש, וע"י צירופן יהיה עומד מרובה על הפרוץ, והכריע דמצטרף.

נמצא לפי ביאורינו בדברי החזו"א, יסודו של החזו"א בס"ק ל"ו ויסודו בס"ק מ"ה דבר אחד הוא, שמושכין את כח המחיצה על כל השטח שכנגדה. אלא שבס"ק מ"ה הוסיף החזו"א בכמה ציורים שלא לבד מחיצה ממש מציאותית יכולין להמשיך, אלא אפי' סתימה שדינה כמחיצה ג"כ יכולין להמשיך.

ומה שבס"ק ל"ו בציור ל"ה ל"ו לא הביא החזו"א ראייה לדין שלו מהדין דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, כמו שהביא ראייה בס"ק מ"ה אות א' ואות ז', הוא משום דבחצר קטנה שנפרצה לגדולה אינו צריך לצרף עומד משני מקומות. ובס"ק ל"ו מבאר החזו"א דמשום הך סברה, דמושכין המחיצה על שטח שכנגדו, יכולין לצרף אפי' משני מקומות לעשות עומד מרובה, וגם שאחד יסייע את חברו, כמו שביארנו לעיל.

ישוב כל הקושית על החזו"א בעניני עומד מרובה שנתקשו בהבנתו

ומעתה נתישבו הרבה קושיות על החזו"א שנתקשו בהם בספר משכיל אל דוד ובספר פשר חזון. הנה, בספר משכיל אל דוד היה סובר דהיסוד של החזו"א בס"ק ל"ו ויסודו בס"ק מ"ה הם שני ענינים נפרדים, דבס"ק ל"ו מחדש החזו"א דיכולים לצרף מחיצות מרחוק ובס"ק מ"ה מחדש הוא דהרשויות נידונות כסתומות. לכן הקשה במשכיל אל דוד (סימן ד' אות י"א) על מש"כ החזו"א באות י', וז"ל החזו"א: "כזה (א 1) (ובחזו"א ציור נב) ושתייהן רחבות יותר מי' ועשה פס בראש החצר של מזרח ומערב והעמידה על פחות מי' שתייהן מותרות וזה נלמד ממש"כ לעיל ס"ק ל"ו ונראה דפרצת כותל הדרומי מה שהוא לחצר חברתה מצטרף להשלים רוב של עומד כנגד הפרוץ. כזה (א 2) (ובחזו"א ציור נג) אף אם יהיה הפרוץ מרובה על העומד מצטרף פתחת החצר של צפון ודרום להעומד והו"ל עומ"ר וזה נלמד מחצר קטנה שנפרצה לגדולה האמור באות א"י עכ"ל.

והקשה במשכיל אל דוד, אמאי בעינן הכא לדין סתימה של רשויות האמור לעיל אות א', תיפוק ליה ממש"כ בס"ק ל"ו, וכאן אין את הנפק"מ האמורה לעיל [דליכא עומד מרובה אלא בצירוף אויר של הרשות], שאין שום פירצה בראש הדרומי של החצר ההולך צפון ודרום. וכתב וכן קשיא לי בכל הציורים בחזו"א מ' מ"ז מ"ח מ"ט מדוע לא התיר מכח צירוף מחיצה כי הא דס"ק ל"ו, ואמאי הוצרך לחדש כאן דין סתימת רשויות, וסיים המשכיל לדוד ורבות נתחבטתי בפתרון שאלה זו ודנתי בכמה אנפי ע"ש.

ולפי מה שביארנו, דברי החזו"א מדוקדקים מאד ואין שום התחלה לקושיותיו. דהנה כבר ביארנו לעיל, דבס"ק ל"ו יש שני דינים - א' היכא דבעקמימותן הן יתר מעשר וב' היכא דבעקמימותן הן פרוץ מרובה על העומד. וביארנו דבדין הא', שהוא פרוץ יותר מעשר, א"צ למשוך את כח המחיצה עד מקום העקמימות דכיון דכבר יש שם עומד מרובה על הפרוץ אלא שהוא פרוץ יותר מעשר, א"כ כיון דהפירצה נמשכת לבסוף למקום סתום א"כ אין הפירצה

שבעקמימותו נחשבת פירצה כלל. וע"כ ה"ה בציור נ"ב לא הוצרך החזו"א להביא כלל את דבריו בס"ק מ"ה אות א', בהא דחצר הקטנה שנפרצה להגדולה, כיון דא"צ לימשך כלל המחיצה למקום העקמימות, והביא רק את דבריו בס"ק ל"ו וכוונתו למה שמבואר שם בדין הא'. אבל בציור נ"ג שחצר ההולכת מזרח מערב פרוץ מרובה במחיצה הדרומית, וא"כ הוצרך למשוך את המחיצה הדרומית מהחצר הדרומית לפירצת כותל הדרומי, וא"כ שפיר הביא ראה מדבריו המבואר באות א' מהדין דחצר קטנה שנפרצה להגדולה, שיכולין למשוך את כח המחיצה על כל השטח שכנגדה. ואין להקשות דהו"ל להביא את דבריו בס"ק ל"ו, שמושכין את המחיצות ממש, דלפי דברינו גם כאן באות י' ובאות א' כוונתו היא שמושכין מחיצה ממש. ואדרבה, יותר פשוט להביא הא דחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דכאן יכולין להמשיך את המחיצה וא"צ שסייע אחד לחבירו, משא"כ בס"ק ל"ו, א"א למשוך את המחיצה אלא אחר שהותרה החצר ההולכת מזרח ומערב.

וכן מה שהקשה, דבכל הציורים מ' מ"ז מ"ח מ"ט מדוע לא התיר מדין צירוף מחיצה המבואר בס"ק ל"ו, לא קשה כלל, דאה"נ גם הא דסימן מ"ה סק"א הוא מדין צירוף מחיצה, אלא שהוא יותר פשוט מס"ק ל"ו מהטעם שביארנו.

וראיתי בספר פשר חזון שכתב ג"כ כמו שביארנו, דמש"כ החזו"א בס"ק מ"ה באות א' ובאות ז' דרה"י הוא כפס לחצר הגדולה הוא מטעם דמושכין המחיצה שכנגדו היינו כותל המזרחי עד פתח חצר המערבי ומשו"ה איכא גיפופי שם והוא מאותו טעם שביאר בס"ק ל"ו דמהני מחיצות למרחוק. אבל כתב הפשר חזון דבאמת לא היה החזו"א צריך לזה, כיון דחידש החזו"א באות ד' דרה"י נחשב למחיצה זת"ד. אבל לפי מה שביארנו זה אינו, דכזה (יט) (ובחזו"א בציור מ') אף דחצר המזרחית הוי רה"י, אין עצם רה"י נחשב כמחיצה רק מקום סתימתו, וכיון דבמקום סתימתו המזרחית איכא כותל, א"כ רק הכותל הוא הסתימה לחצר המערבי [וביארנו לעיל דהסתימה המערבית של חצר מזרחי לא מיקרי סתימה לגבי חצר המערבית], וא"כ לא שייך כאן להשתמש בהסברא דרה"י נחשבת כמחיצה, דהרי יש לו מחיצה ממש.

ישוב קושית הפשר חזון על החזו"א

באות י' הקשה הפשר חזון על ציור (א 1) (ובחזו"א ציור נב), דלשם מה ציין החזו"א לס"ק ל"ו, דהתם חידש הוא דאפי' פרוצה בדרום מותרת, אבל הכא, דאיירי בסתומה, אפי' למש"כ בס"ק כ"ג שרי. והיינו כמו שמבואר שם בחזו"א ס"ק כ"ד. אבל למש"כ לא קשה, דהא דמהני כשהיא סתומה בצד דרומי הוא משום דמושכין את כח המחיצה עד מקום העקמימות. אבל בס"ק ל"ו חידש החזו"א שני דינים, ובדין הא' חידש דהיכא דבעקמומותו עומד מרובה על הפרוץ אלא שהוא יותר מעשר א"צ למשוך את המחיצה למקום העקמומית, אלא כיון דבסוף מסתיימת הפירצה למקום סתום לא מזיק הפירצה כלל, וע"כ לא מיקרי פירצה, וא"כ בכה"ג א"צ כלל למשוך את המחיצה. וזה יותר פשוט מהא דמבואר שם בס"ק כ"ד, דשם הוצרך למשוך את כח המחיצה למקום העקמימות, כיון דמיירי בפרוץ מרובה, וגם שעדיין לא נחית למש"כ בס"ק ל"ו בדין הא'.

באות י"ג הקשה הפשר חזון על ציור (נו), מיהו קשה מה נסתפק על הסתימות, הא פשיטא ליה בס"ק ל"ו ובדין י"א וי"ב דמצטרפות. ונראה דספיקו של החזון"א בציור ההוא הוא דב' הסתימות שבב' ראשי החצירות אין להן המשך כלל לכותל הדרומי של החצר ההולך מזרח ומערב, שהרי יש פירצה בראשי חצירות הדרומיות, וכיון שהחזון"א נקט כאן שרק הפס מצטרף לעומד מרובה ולא מקום הפירצה, משום דלא אמרינן באין כאחד בכה"ג, נמצא דאין הסתימות דבראשי החצירות מחובר אל חלק האמצעי של דופן הדרומי של חצר הולך מזרח ומערב. משא"כ בס"ק ל"ו, ששני חלקי העומד מחוברים ע"י דופן ההולך צפון ודרום. ונראה דלמסקנא ס"ל להחזון"א דזה נחשב מחובר, דכיון דראשי החצרות נחשבות כפתח, א"כ מחוברים שני הכותלים שבראשי החצירות הדרומיות, וממילא הם מחוברים ג"כ עם הכותל הדרומי של החצר ההולך מזרח ומערב, דלענין זה שיהא נחשב מחוברים שפיר אמרינן באין כאחת.

פרק י"ג

כלל העולה מדברינו בכמה צירים שמשכחת לה כשמערבין את העיר ויש שם

מחיצות שאינם עומדים בקו אחד

ומעתה נבוא לדון על כמה צירים המשכחת לה כשמערבין את כל העיר וסומכין על שורות הבתים שישמשו כעומד מרובה על הפרוץ. הנה, בציור כזה (כב) לשטח האמצעי יש ד' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ, אבל כל השבילים היוצאים מהם יש להן רק ג' מחיצות עומד מרובה על הפרוץ, דשטח א' אין לו מחיצה 1 מאחר שהוא חוץ מהיקף ההוא, אבל יש לשטח הא' מחיצות 2,3,4, דמחיצה 3 ודאי יכולה לשמש מחיצה לשטח הא', דהמחיצה הצפונית שבשטח הא' הרי היא מחוברת עם המחיצה הצפונית של השטח האמצעי, ועי"ז נעשית מחיצה 3 מחוברת אל השטח הא'. וכן שטח ב' אין לו מחיצה 2 אבל יש לו מחיצות 1,3,4, מטעם שביארתי. וכן שטח ג' אין לו מחיצה 3 אבל יש לו מחיצות 4,1,2. וכן שטח ד' אין לו מחיצה 4 אבל יש לו מחיצות 1,2,3. כלל הדבר: כל שטח שהוא חוץ מההיקף אינו יכול העומד מרובה לשמש למחיצה לאותו הצד, אבל יכול הוא לשמש לעומד מרובה לצד שכנגדו, דלגבי שטח שכנגדו הרי הוא בתוך ההיקף. וכיון שיש לו עומד מרובה בג' רוחות, ודאי דהצד הד' נותר בפס ד' או בצוה"פ.

ובציור כזה (כג) השטח הב' נותר בעומד מרובה של השטח הא', כיון דהשטח הב' הוא בתוך ההיקף של השטח הא', ע"כ יכולה מחיצה הא' לשמש להתיר את הפירצה שבשטח הב', כמ"ש החזון"א. וביארנו בס"ד דאין שום ראשון או אחרון חולק על זה. בציור כזה (כד) השטח הב' יש לו עומד מרובה אף אם יהיה העומד מרובה רק בצירוף מחיצה 1, שמושכין את מחיצה 1 למקום מחיצה 2, אבל שטח א' אין לו מחיצה 2, מאחר שהוא חוץ למחיצה 2, וניתר בפס ד' או בצוה"פ, מאחר שיש לו ג' מחיצות שלימות.

ואם יהיה ציור (כג) בשני מקומות זה כנגד זה, כזה (כה), הרי שתי הפירצות ניתרות מדין עומד מרובה על הפרוץ, כמו בציור (כג), אבל אם יהיה ציור (כד) בשני מקומות כזה (כו) אז יהיה הדין כמו שביארנו בציור (כב), דשטח א' אין לו מחיצה 1 אבל יש לו מחיצות 2,3,4,5.

רעד בעניין עומד מרובה שמחיצותיו מסתובבות הנה והנה ואינו עומד בקו אחד

שמושכין את מחיצה 3 עד מחיצה 4, ובצירוף שתייהן יש עומד מרובה ומתיר גם את שטח א'. וכמו"כ שטח ג' אין לו מחיצה 4, אבל יש לו מחיצה 5,6,1,2. נמצא דכל שטח שבתוך ההיקף ההוא מוקף בשלש מחיצות עומד מרובה על הפרוף. כן הוא לפי שיטת החזו"א וכל הפוסקים. נמצא דהעיר שהיא מוקפת מד' רוחות לא משכחת ציור (כד) בשני מקומות דאף לגבי צד ההוא, הוא מחוץ להיקף אבל לגבי צד שכנגדו הוא כציור (כג).

